

ЕЛБАСЫ
ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫ
БАС ҚАЛАМЫЗДЫҢ
ЖИЫРМА ЖЫЛДЫҒЫМЕН
ҚҰТТЫҚТАДЫ

2-бет

МЕН ҚАЛАЙ
«ҚАЗАҚ»
БОЛДЫМ?

6-бет

ГЕНПРОКУРАТУРА:
НАРУШЕНИЯ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
О ГОСЗАКУПКАХ
В ВКО И ЮКО

4-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

|| qazaquni2000@gmail.com

|| 2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

|| №27 (793), 9 шілде, 2018

АЙШЫҚТЫ ҚҰБЫЛЫС

Фариза Оңғарсынова
туралы сыр

...Өткен ғасырдың сексенінші жылдары. Бір күні өзім қызмет істеп жүрген Қарағанды облыстық «Орталық Қазақстан» газетінің редакторы Тілеухан Жүсіпов шақырып алып: «Екі сағаттан кейін ақын Фариза Оңғарсынова ұшақпен ұшып келеді екен, соны аэропорттан күтіп алып, қонақ үйіне жеткізіп салсаңыз...» – деді.

8-9
бет

Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВ:

ДОМБЫРА - ҚАЗАҚТЫҢ БРЕНДІ мен ПАСПОРТЫ

...Аспап сонау Күлтегін заманынан бері келе жатыр. Одан бері қилы замандардың бәрі домбыраның көмейінен күй болып төгіліп, тарихтан сыр шертеді. Тыңдаушысынан жігерлендіретін төкпе күйлер мен сыршыл шертпе күйлер қазақтың табиғатын танытады. Күміс көмей әншілеріміз домбыраны қолға алып, сайын даланы жаңғыртып, әуелетіп ән салған. Қастерлі аспап бүгінде симфония мен операға әр беріп, классикалық өнердің ажырамас бөлшегіне айналып келеді. Ол қазақтың бренді мен паспорты, ешкімге ұқсамайтын қайталанбас келбеті

5
бет

ҚАРЖЫ САЛАСЫНДА ҚАШАН ТӘРТІП ОРНАЙДЫ?

Қазіргі капиталистік жүйеде барлық мәселені ақша ғана шешетініне көз жеткізіп болдық. Қаржысыз ешқандай мемлекет алға қарай қадам баса алмайды. Экономикасын дамытамын деген ел ең алдымен қаржы мәселесін мықтап қолға алтынын да көріп жүрміз. Өкінішке орай, басына бақ, қоржынына құт қонбаған біздегі қаржы саласы ширек ғасырдан аса халыққа лайықты қызмет көрсете алмай келе жатқаны жалпыға мәлім.

3
бет

«Ел тірегі – Елорда!»

Көрнекті ақын Қазыбек Иса Республикалық мүшәйраның Бас жұлдесін жеңіп алды

16
бет

ДЛЯ ЭЛИТНОГО образования в Казахстане нет развитой экономики

Любая реформа должна быть не только продумана, обоснована, но и экспертами соответствующих ведомств должны просчитаны ее результаты в среднесрочной и долгосрочной перспективе, а также ее влияние на другие сферы...

10
бет

ЕЛБАСЫ ҚАЗАҚСТАНДЫҚТАРДЫ БАС ҚАЛАМЫЗДЫҢ ЖИЫРМА ЖЫЛДЫҒЫМЕН ҚҰТТЫҚТАДЫ

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаев Астана күнін мерекелеу аясында Мемлекеттік туды көтеру салтанатты рәсіміне қатысты.

«Желбіреген көк туымыздың астында бүгін біздің Елордамыздың жиырма жылдық мерейтойына арналаған барлық шараларды бастағалы отырмыз. Елордамыздың 20 жылдық мерекесімен шын жүрегімізнен баршаларыңызды құттықтаймын. Биыл дәстүрлі мерекеміз – Астанамыздың жиырма жылдығына тура келіп тұр. 20 жыл деген тарих үшін қас-қағым сәт. Барша әлемде екі ғасырдың тоғысында ең далада қала салған жалғыз ел – ол Қазақстан», – деді Нұрсұлтан Назарбаев. Осы орайда, Президент жиырма жылдың ішінде Астанамыз Қазақстанды әлемге паш еткенін, Елордада

түрлі дүниежүзілік ұйымдардың жиналыстары өткізіліп жатқанын атап өтті. «Қазақстан, Тәуелсіздік, Астана – үш ұғымы бірдей. Біздің жалғыз Отанымыз бар – ол Қазақстан. Біздің орындалған арманымыз – ол Тәуелсіздік. Біздің ешбір

елдің туына ұқсамайтын көк байрағымыз бар. Ол Біріккен Ұлттар Ұйымынан бастап, барлық шетелдегі елшіліктерде, үлкен шараларда желбіреп тұр. Біз жылда дәстүр бойынша Астанада Мемлекеттік туды көтеріп келеміз», – деді Президент.

АЙМАҚТАР ЕЛОРДАНЫ СЫЙЛЫҚТАРЫМЕН ҚУАНТТЫ

Астананың мерейтойына аймақтар сыйға тартқан нысандардың сәулеті көпшілікті таңқалдырды. Аймақтардың тосын сыйын Нұрсұлтан Назарбаевтың өзі қабылдап алып, жаңа нысандардың тұсауын кесті.

Астананың туған күні қарсаңында Нұрсұлтан Назарбаев бас шаһарды аралауды үрдіске айналдырған. Биыл да бұл дәстүрден жаңылмаған президент алдымен Ботаникалық баққа барды. Шығыс Қазақстан облысы саябаққа құны 1 миллиард теңге болатын алып музыкалық субұрқақ орнатқан. Субұрқақтың ерекшелігі сол, түрлі түске боя-

лып, ән салады. Бұл Астана ғана емес, Қазақстандағы ең үлкен субұрқақ. Ал, Қарағанды облысы «Қазақ еліне мың алғыс» деп аталатын монументті сыйға тартты. Ол репрессия жылдарындағы халқымыздың дархандығын білдіреді. Ескерткіште өзге ұлт өкілдерінің балаларын бауырына басқан қазақ әйелі бейнеленген. Алматы облысы да сыйлықтан шет қалған жоқ. Елорданың мерейтойына арнап, «Жетісу» деп аталатын алма толы саябақ тарту етті. Ол Есілдің сол жағалауында орналасқан. Саябақ астаналықтар мен қала қонақтарының демалатын жеріне айналмақ. Қойнауы мұнайға бай Атырау облысы да

астаналықтарды ерекше қуантты. Пішіні балыққа ұқсайтын жаяу жүргіншілерге арналған әдемі көпір салып берді. Есілдің екі жағалауын жалғайтын су жаңа көпірдің ұзындығы 313 метр. Бұл жерде велосипедшілерге арналған бөлек жолақ та бар. Құны шамамен 6 миллиард болатын өткел – «Атырау көпірі» деп аталады. Жанына бекіре балығының мүсіні орнатылыпты.

Алматы қаласы Астанадан 250 орындық су жаңа балабақша салып беріп, жүздеген ата-ананың алғысына бөленді. Сөйтіп, әр аймақ Астананың туған күніне сыйлықтарын тарту етіп, елорданың көркейіп дамуына өз үлестерін қосты.

Ескі уәдесімен есеп бермек болған «ҚазАвтоЖол» басшысы Ермек Қизатов премьерден сөз естіп тынды. Ұлттық компания төрағасы республикалық жолдардың бойында салынатын қызмет көрсету кешендерінің стандартын бекітеміз деп, екі жыл бұрын айта бастаған. Ермек Қизатовты сол жоспарын орындамай, бүгін тағы қайталағаны үшін Сағынтаевтан сөз естіді.

ЕКІ ЖЫЛ ТҮК БІТІРМЕГЕН БАСШЫ ЕСКЕРТУ АЛДЫ

«ҚазАвтоЖол» басшысының Үкіметте жол-сервистік кешендердің заманауи стандартын әзірлейміз деп, осымен екінші рет уәде беруі. Оған сай, трассада қонақ үй, асхана, темір тұлпарды жөндеу орталығы сынды жолаушы мен көлікке қажетті қызметтің барлық түрі салынуы тиісті болатын. Бірақ, біздің республикалық жолдардың бойында әлі не орталық салынбаған, не оның нақты бір жүйеге келтірілген үлгісі жоқ. Сөзі мен ісі үйлеспеген Қизатов мұнымен қоймай, Қызылордадағы ескі әдіспен салынған кешенді көрсетіп, премьердің тіпті аушына тиді. «ҚазАвтоЖолдың» шабан қимылынан шаршаған облыстар өз жағдайына ыңғайлап түрлі үлгідегі орталық салуға кірісіп кеткен. Әкімдердің осы жұмысын

жамылып, жақсы көрінбек болған Қизатовқа Сағынтаев қатан ескерту жасады.

– Енді екі жылдан кейін біз осындай үлгіні бекітеміз деп айттып отырсыз. Сонда екі жыл бойы не істегенсіздер? Мына көрсетіп отырғаныңыз сіздің ісіңіз емес, әкімдердің жасаған жұмысы. Ол біз ойлаған жоспарға мүлдем сәйкес келмейді, – деді Бақытжан Сағынтаев.

АУҚЫМДЫ ШАРАЛАР АСТАНАҒА АРНАЛДЫ

Түркістан облысында Елорданың 20 жылдық мерекесіне арналған «Аскақатай бер, Астана!» атты салтанатты шара ұйымдастырылды. Жиынға облыс әкімі Жансейіт Түймебаев, Түркістан қаласының қонақтары мен тұрғындары қатысты.

Шара Астана қаласының 20 жылдығына арналған көрмемен басталды. Онда елордамыздағы әсем де, сәулетті ғимараттардың нобайы бейнеленген түрлі бұйымдар жұрт назарына ұсынылды. Салтанатты жиында аймақ басшысы Астана қаласының ел тарихында алар орны мен айтулы күнге орай өңірімізде өткізілген шараларды атап өтті. «Астана – Қазақстан тәуелсіздігінің Ұлы тұғыры. Елорда – Елбасы идеясының іске асырылуы және барлық Қазақстан халқы еңбегінің нәтижесі. Астананың қалыптасуы Тәуелсіздік шежіресімен тығыз байланысты және

мемлекетіміздің бүгінгі жетістіктерінің символы болып табылады. Елдің көңіл қуанышына айналған ару қаламыздың мерейтойына орай өңірімізде «Ел жүрегі – Астана» атты 532 іс-шара өткізілді. Елорда құрметіне орай облыстың бірқатар елді мекендерінде 26 көшеге «Астана» атауы берілді. «Елордаға сыйлық» жобасы бойынша Түркістан облысы тарапынан Астана қаласына тарту ретінде жалпы құны 766,2 млн теңгені құрайтын 5,2 шақырым веложол нысаны салынды. Сонымен қатар, ағымдағы жылдың соңына дейін облыс көлемінде бірқатар әлеуметтік нысандар, тұрғын үйлер, білім беру нысандары, мәдениет үйлері, спорт кешендерінің ашылу салтанаты Астана қаласының 20 жылдық мерейтойымен орайластырылуда», – деді Жансейіт Түймебаев. Салтанатты шара барысында өңірдің дамуына сүбелі үлес қосқан 30-ға жуық азамат «Астанаға 20 жыл» медалімен марапатталды.

ЖАҢА БАҒДАРЛАМА ЖҰМЫСЫН БАСТАДЫ

ҚР Ұлттық банкінің төрағасы Данияр Ақышев Қазақстанда «7-20-25» бағдарламасы басталғанын ресми түрде мәлімдеді. «Бүгіннен бастап бағдарлама іске аса бастайды. Екінші деңгейлі банктермен келісімдерге қол қойылды. Алматы, Астана, Атырау, Орал қалаларында алғашқы ипотекалық қарыздар беріледі», – деді Данияр Ақышев.

Оның айтуынша, жаңа бағдарлама қазақстандықтар тарапынан баспанаға сұранысты арттырып, құрылысқа тың серпін бермек. Айта кетсек, ҚР Ұлттық банкі төрағасы аталған бағдарламаның операторы «Баспана» ипотекалық ұйымы болатынын 5-мамырда айтқан еді. Ұлттық банк

бекіткен бағдарлама бойынша ипотекалық қарыздар 7% жылдық мөлшерлеменен 25 жылға беріледі. Келесі шарттарының бірі – алғашқы салым 20% болмақ. Жаңа ипотекалық займдарды ҚР кез-келген азамат ала алады. Ол үшін ең басты шарт – адамның басында жылжымайтын мүлкі болмауы керек. Бағдарлама бойынша Қазақстанның кез-келген өңірінен Алматы, Астана, Атырау қалаларынан ең максималды 25 млн. теңгеге, қалған өңірлерде 15 млн. теңгеге баспана сатып алуға болады. «7-20-25» бағдарламасына Банк Центркредит, Евразия банкі, «АТФ» банк, банк «РВК», «Халық» банкі, «Цеснабанк», «Тұрғын үй құрылыс жинақ» банктер серіктес ретінде қатысатын болады. Жыл соңына дейін бұл тізімге «Сбербанк» пен «Forte банк» қосылуы мүмкін.

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАРЖЫ ОРТАЛЫҒЫ РЕСМИ ТҮРДЕ АШЫЛДЫ

Елордада Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың қатысуымен жыл басынан бері жұмысына кірісіп, ұйымдастырушылық мәселелердің барлығын пысықтаған «Астана» халықаралық қаржы орталығының ресми ашылу салтанаты өтті.

– Астана – тәуелсіздіктің, еліміздің береке-бірлігінің, дамуының, дәрежесінің символы болып келеді. Астана еліміздегі барлық бастамалар мен оң өзгерістердің фламан. Халықаралық қаржы орталығының ашылуы соның айқын көрінісі. Қаржы орталығының тұсаукесер салтанатында бүгін 50-ден астам мемлекет пен халықаралық ұйымдардың өкілдері кездесіп отыр. Оларға алғыс айтқым келеді. Әсіресе Абу-Дабидің тақ мұрагері, Біріккен Араб Әмірліктерінің Қарулы Күштері

Жоғарғы Бас қолбасшысының орынбасары, шейх Мұхаммед бен Заид Әл Наһаян мырзаға, осында отырған Татарстан Республикасының Президенті Рустам Минниханов мырзаға ерекше ықыласымды білдіремін, – деді Нұрсұлтан Назарбаев.

Атап айтсақ, «Астана» халықаралық қаржы орталығы Дубайдағы қаржы ұйымдарымен әріптестік орнатқан. Сондай-ақ, Шанхай, Лондон, Нью-Йорк, Токио, Сингапур сынды Батыс пен Шығыстағы барлық орталықтармен берік

ынтымақтастыққа жол салды. Қазір 55 компания бізбен жұмыс істейтінін растаған. Ал жыл соңына дейін бұл тізім 100-ге жуықтауы мүмкін. Сондай-ақ, орталық алдағы уақытта исламдық қаржыландыру нарығының дамуына ықпал етуді көздейді. Осылайша 2030 жылға дейін 30 млрд. доллар көлемінде инвестиция тарту жоспарда бар. Тағы бір жаңалық, қаржы орталығы тәуелсіз сотының 9 судьясы тағайындалды. Олардың барлығы құқықтану саласындағы белді тұлғалар. Бәрі де шетелдік. Орталықта жұмыс істейтін өзге елдің азаматтарына 5 жылға дейін виза беріледі. Құжатты рәсімдеу үшін бір терезе қағидаты жұмыс істейді. Тіпті, салық төлемдерінен 50 жылға босату жайы да қарастырылған. Ал келер жылдан бастап жаңа халықаралық рейстер ашылады. Нәтижесінде Астана әлемнің 9 қаржы орталығымен тікелей әуе қатынасы арқылы байланыспақ.

Қазіргі капиталистік жүйеде барлық мәселені ақша ғана шешетініне көз жеткізіп болдық. Қаржысыз ешқандай мемлекет алға қарай қадам баса алмайды. Экономикасын дамытамын деген ел ең алдымен қаржы мәселесін мықтап қолға алтынын да көріп жүрміз. Өкінішке орай, басына бақ, қоржынына құт қонбаған біздегі қаржы саласы ширек ғасырдан аса халыққа лайықты қызмет көрсете алмай келе жатқаны жалпыға мәлім. Жиырма алты жылдық тарихында Қазақстан банктері бұқарадан бір жылы сөз естіп көрмейді. Қарапайым халықтың алғысын емес қарғысын алып келеді десек те қателеспейтін шығармыз. Оған дәлел ретінде банктердің тойымсыздықпен тағайындаған жоғары мөлшерлемесін төлей алмай, жалғыз баспанасынан айырылған жүздеген алымшылардың жанайқайын айтсақ та жеткілікті.

рет сынға да алған болатын. Бірақ одан не пайда, сыннан қорытынды шығарған ешқандай оң нәтиже көріп отырған жоқпыз.

Бұл жолы қолға қалам алуға Данияр Ақышевтің екінші деңгейлі банктерге БЖЗҚ есебінен тағы да 200 миллиард теңге қаржы беріледі деген жақындағы мәлімдемесі түрткі болғанын айта кетейік. Құртайған шағында қамсыз өмір сүру үшін миллиондаған тұрғындарымыздың жылдар бойы тірнектен жинап келген зейнетақы қорының қоржынына үкіметтің бұл бірінші рет қол сұғуы емес. Қариялардың қаржысына бірінші болып Келіметбетовтың көзі түскенді. Тұралаған экономикамызды тік тұрғызамыз деген желеумен қыруар қаржыны екінші деңгейдегі банктерге еншісін үлестіргендей бөліп берді. Жіліктің майлы басы қолына тиген «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің» ол қаржыны қалай талан-таражға салғанын өздеріңіз білесіздер. Қаржы мекемесінің аты айқайлап тұрғандай баспанасыз жүргендердің басым бөлігі осы банк арқылы несие алып, қоныс тойын

млрд емес, 90 тиынды ғана садақаға салғандай өзін Мәжілісте емін-еркін сезінгені әлі де көз алдымызда. Бұл не деген жауапсыздық? Зейнеткерлер болса әрбір тиынын санап отырғанда осыған жауапты лауазымды маманның айтып тұрған сорақы сөзін қалай түсінуге болады? Егер өз қалтасынан осыншама қаржыны жоғалтса жаны шығып кетер еді. Бұл зейнетақы қорына жауаптылар мен жалпы қаржы саласының, оның ішінде банк жүйесінің мүлдем жүгенсіз кеткенін көрсетеді емес пе?

2013 жылдың 22-тамызында мемлекеттік ұлттық зейнетақы қорларының негізінде құрылған БЖЗҚ басынан не өткермеді. Құрылтайшысы мен акционері болып табылатын ҚР Үкіметі бұл қаржылық ұйымға тиімді басшылық жасап, болашақ зейнеткерлердің сенімін ақтап, ақшасын еселеді деп айту қиын. БЖЗҚ зейнетақы активтерін Қазақстанның Ұлттық банкі жүзеге асырып келеді. Бұл ірі қаржылық ұйым өз қарамағындағы мекемелерге бақылау жасауға шамасы келмей отыр. Қаржылық

салымшылары шу шығарып жатыр. Жеке тұлғалар 1 айда шұғыл қажет бола қалса 100 мың теңгеден артық ақша ала алмайды екен. Қаншама адам өз ақшасын ала алмай шырылдап жүргенде Ұлттық банк төрағасы Данияр Ақышев «Астанабанкінің» жетекшілерімен келіссөз жүргізіп жатырмыз» деп жайбарақаттылық көрсетіп отыр. Бұл келіссөздер қашанға дейін созылатыны және қандай шешім шығатыны белгісіз. Осы «Астанабанкінен» депозит ашқан салымшылар туралы ешқандай нақты ақпарат жоқ. Әйтеуір, заңға сәйкес салымшылардың 10 миллион теңгеге дейінгі қаржысы сақтандырылатыны белгілі. Бұл ретте Ұлттық банктің кеңес бергеннен басқа жағдайды түзетуге бағытталған қимылы байқалмайды. «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің» салымшыларының да жағдайы мез емес. Өйткені, 300 тұрғын өздеріне тиесілі пәтерлерге әлі кіре алмай жүр. Наразылық білдірушілер бірнеше жыл бұрын арнайы байқаудан өтіп, үй алулары керек болған. Алайда, осы уақытқа

Данияр Ақышев банк секторының жағдайы мез емес екендігін өзі де мойындап отыр. Ұлттық қордан бөлінген триллиондардың тиімсіз нәтиже беріп жатқанын да жоққа шығармады. Сөйте тұра, бұл саланы ілгерілету үшін Бірыңғай жинақтаушы зейнетақы қорының 200 миллиардын банктердің облигацияларын сатып алуға жұмсаймыз дейді. Неге? Тағы да талан-таражға түсіру үшін бе?

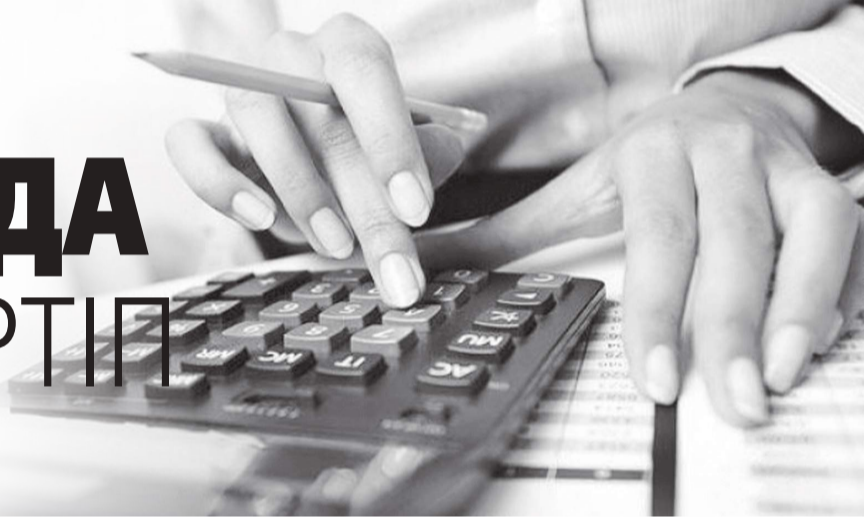
Мектепте жазылған шығармадан кеткен қатемнен жұмыс істеді деген тәжірибенің бар екенін білетін шығарсыздар. Ол не үшін жүргізіледі? Жіберген қатені келесі жолы қайталамас үшін жасалады. Біздің банктер осы жылдарда қаншама қаржылық қателер жіберді? Қыруар қаржы ұрланып қолды болды, қаншама адамдар сол үшін түрмеге қамалды. Сол сабақ болмады ма? Әлде біздің банкирлер мектепте мүлдем оқымаған ба? Сауатсыз деген оқушының өзі қатемнен жұмыстан соң кемшілігін қайталамайды. Табақтай дипломы бар банкирлер екілікпен көз ашпайтын оқушыдан да әрмен болғаны ма? Ондай мамандар қалай ғана экономиканың ең жауапты деген қаржы саласында жұмыс істеп жүр?..

Жуырда ғана Елбасы банк секторын сауықтыруға қаржы беруді доғарындар, банк пен оның акционерлері жымқырған ақшаларын қайтарып, мемлекеттен алған қаржыны орнына қойсын деп қатан тапсырма бергенін білеміз. Осы орайда Парламент екінші деңгейлі банктердің акционерлерінің жауапкершілігін арттыруды заңнамалық тұрғыда реттеуді ұсынып отыр.

– Банктердің өз акционерлері мен олармен байланысты тұлғаларды несиедендіруін заңмен шектеу қажет. Бұл – активтерді алып кетуге жол бермейді. Сенат бұл іске өз үлесін қосуға дайын, – деді Парламенті Сенатының төрағасы Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мақұл, тиісті заң қабылданды делік. Оны кім орындамақшы? Бұған дейін де банк жұмысына байланысты талай заңдар қабылданды. Нәтиже болмаса ондай заңнан не қайыр? Халыққа қызмет көрсетуден өзара ашық бәсеке болады деген желеумен банктерді жауыннан кейінгі саңырауқұлақтай қаптатып жібердік. Бәсекенің көкесін мөлшерлемені көтеру мен қаржыны жымқыру жағынан ғана көріп отырмыз. Нарықтағы ашық, әділ бәсеке заңын қолдана алмасақ оның керегі қанша? Сондықтан, иелеріне ғана пайда әкелетін жекеменшік банктерді түгелдей жауып, бір ғана мемлекеттік банкті қалдырғанымыз жөн. Біздегі банк жүйесіндегі ашық бәсеке деген – бос сөз. Топырақтан банктер мемлекет пен бұқара арасындағы өзіне пайда табатын ортадағы делдалдар ғана. Бәрі де жоғарыда отырған бір-бір мықтылардың ақша табатын табыс көзі. Ондай арамамақ, халықтың мойнына масыл болған қаржы мекемелерінің пайдасынан бұрын зияны шаш етекпен. Осы қаптаған мекемелерді жапқанда ғана билік басында отырған жекеменшік банк иелері қаржы саласына ықпал етіп, әмірін жүргізе алмайды. Сонда ғана қаржы саласында тәртіп орнайды. Ал, темірдей тәртіп орнаса ешқандай жерде заң бұзушылық та болмайды. Қашанға дейін қарапайым халық қымбат несиемен қамытын киіп, тойымсыз банкирлердің қанауы мен қорлығына шыдап жүре бермекші?..

ҚАРЖЫ САЛАСЫНДА ҚАШАН ТӘРТІП ОРНАЙДЫ?

Жаза-жаза жауыр болған осы бір тақырыпқа қайта-қайта оралуға тура келеді. Өйткені, біздің банктердің жұмысы ешқандай сын көтермейді, тіпті солардың не істеп жатқанын адам түсініп болмайды. Білетініміз – мемлекет пен халық ақшасын тиімсіз, мақсатсыз жұмсау, одан қалды қазанның қақпағы қолына тигендер қаржы қымқыру ғана. Арғысын айтпағанда Ұлттық банкті 1998-1999 жылдары Қадыржан Дамитов, 2004-2009 жылдары Әнуар Сәйденов басқарғанда, бірде-бір болжамы орындалмаған, халық арасында «сақалды көріпкел» атанған Григорий Марченкодан бастап бірнеше басшы ауысса да, банк саласының бағы ашылмай-ақ қойды. Ұлттық банктің төрағасы болған Қайрат Келіметбетов те көпшіліктің көңілін құрғақ уәдені үйіп-төгіп «көншітуімен» ғана есте қалды. Жаңадан келген Данияр Ақышев та айды аспанға шығарды, тыннан түрен салды деп айта алмаймыз. Сол баяғы бірін-бір жетектеген соқырдай – шиырланған соқпақ жолдың шаңын шұбатып келеді. Халыққа қызмет көрсетуді жақсартайық деген ниет атымен жоқ. Осыған қарап бұл саланы сиқырлап, банкирлердің басын біреулер дуалап тастаған ба деген де ой келеді. Әйтпесе, жиырма алты жылда банк жүйесінің жұмысын жөнге келтіруге болар еді ғой. Ал, қаржы саласы ел экономикасында елеулі рөл атқаратынын ескерсек, бұл істі жедел қолға алып нақты шешпесек халықтың да әлеуметтік жағдай жақсармасы және белгілі. Біздегі банктердің жұмысында орын алған кемшіліктерді көрсетіп, оның негізгі себептерін «Қазақ үні» газеті саусақпен санап беріп, талай

өткізуге тиісті болатын. Бұл жерде де былықтың беті ашылды. Бір қызығы, өз туыстары мен таныстарына кезектен тыс пәтер әперумен айналысқан «Тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің» бұрынғы басшысы Нұрбибі Наурызбаева қазір өңгімемізге арқау еткен, қаржысы ең көп БЖЗҚ-ны басқарып отыр. Бір мекеменің көсегесін көгертпеген адам екінші бір үлкен қаржылық ұжымға қалай ғана басшы бола қалғаны көпшілікті кезінде қайран қалдырған-ды. Зейнеткерлердің ақшасы мақсатсыз жұмсалғаны соншалық біздің қомақты қаржымыз Каспий асып, Әзірбайжан елінен бір-ақ шықты. Оны дереу қайтарып алу да мүмкін болмай қалды. Шетелге кеткен ол қаржыны енді алдағы 10-15 жылда қайтарып аласақ та жаман емес. Оған дейін біз берген ақша құнсызданып, қолымызға құр сүлдісі ғана жетері айда анық. Бұл жерде де банк өзінің бас пайдасын ғана ойлағаны, сол арқылы өз қалталарын қалындатып қалғаны айтпаса да белгілі, қаржылық қылмыстың ісі аңқып тұр. Осындай жағдайдың боларын алдын-ала сезген сол кездегі Мәжіліс депутаты Мұхтар Тінекеев еліміздегі барлық зейнетақы қорларын біріктіреміз деп 90 миллиард теңгені «жоғалтқанын», біздегі банктер халық сенімінен жұрдай екенін айтып жанайқайға басқаны есімізде. Сол кезде Мәжіліс отырысында депутаттардың сауалдарына жауап берген Ұлттық банк төрағасының орынбасары Дина Фалиева бұл ақша барлық қордың 2 пайызын ғана құрайтынын айтып жұбатқысы келгені ұмытылған жоқ. «Сонша не болды, әкелерің ақшадан өлді ме?» дегенге келтірген қаржыгер 90

қылмыстың алдын алуының орнына болар іс болып, бояуы сінген кезде ғана құқық қорғау орындарынан көмек сұрау ғана қолдарынан келді. Ақырында «БЖЗҚ» АҚ экс-басқарма төрағасы Руслан Ерденаев 12 жылға сотталды. Басқаруға сеніп тапсырылған мүлікті иемдену мен талан-таражға салғаны үшін БЖЗҚ топ-менеджерлері – Д.Медетбеков пен М.Бахтов, «АлатауАлтынМұнай» АҚ бақылау кеңесінің төрағасы Б.Кенжебаев, «БузулАргум» ЖШС А.Найзағарин, «Мегатрансазия» ЖШС директорының орынбасары Т.Тұртаевтар да қаржылық қылмысқа қатысты ретінде іске тартылды.

Қаржы саласының мәселесі күн тәртібінен түсіп көрген емес. Бытыр банк секторын сауықтыру үшін Ұлттық қордан 1 триллионнан аса қаржы бөлінген болатын. Соңғы жылдарда жалпы сомасы 3 триллион теңге өз пайдасын ғана ойлайтын банктерді қолдау үшін беріліпті. Ал, сол ақшаны қай банк қалай жаратты? Бюджеттен алған триллиондар жайлы қаржы ұйымдары неге ашық мәлімет бермейді? Соған қарамастан «Дельтабанк», «Қазинвестбанк» және де бірнеше банктер сол қаржыны ұқсата алмай өздері қарызға кіріп кетті. Ұлттық банк кейбір қаржы институттарының лицензияларын сот шешімі арқылы қайтарып алды. Оларға салынған мемлекеттің және ұлттық компаниялардың қаржысы қалай және қашан қайтарылатыны да белгісіз. Осыған байланысты мыңдаған жеке тұлғалардың, яғни салымшылардың да мәселесі шешілген жоқ. «Астанабанкінің» де жағдайы мүшкіл. Астана, Шымкент қалаларында бұл банктің

дейін салымшылар несиеден алмаған, не баспана дайын емес.

Бұл жолы да халық қалаушылары БЖЗҚ ақшасын сенімсіз банктерге беруге қарсы шықты. Екінші деңгейлі қаржы институттарының құнды қағаздарын сатып алу арқылы оларды инвестициялауға күдік келтірді. Бірінен соң бірі онсызда тақырға отырып, шатқаяқтап тұрған банктерге халықтың миллиардтарын тағы да ұстата салудың соңы немен аяқталады деген сұрақтарын ашық қойды. Ертеңгі күні қыруар қаржының әдеттегідей талан-таражға түспесіне кім кепілдік бере алады? Ал, Ұлттық қорды басқару жөніндегі комиссия болса 200 миллиардты бөлу туралы алдын ала шешім де шығарып қойыпты.

– Халықтың ақшасы жеке меншік қаржы институттарын дамыту үшін жұмсалмау керек. Неге олар ақшаны ұрлап байып жатыр? Одан қалды шетелге алып кетіп жатыр. Ал мына жақтағы банктің салушылары зиян шегіп отыр. Ашығын айтсақ, сол банктердің кейбір иелері билікте де жүр. Неге соны сұрамасақ, неге жауапқа тартпаса оларды? – деді ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты Омархан Өксікбаев. Депутат ашығын айтты. Банк иелері билікте болған соң оларға Данияр Ақышевтің да әмірі жүрмейтіні белгілі. Өкініштісі, Өксікбаев заңға қайшы келетін болса да сол мемлекеттік қызмет пен бизнесті қатар иемденгендердің атын атап, түсін түстеп бермеді. Оған бағылы жетпеді. Атап берген күннің өзінде оларды кім тексермекші, кімнің қолынан келе қояр еді? Құқық қорғау орындары ма, олар да биліктің құлы болып кеткен...

ГЕНПРОКУРАТУРА: НАРУШЕНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О ГОСЗАКУПКАХ В ВКО И ЮКО

По обращению «Ак жола» Генпрокуратура подтвердила нарушения законодательства о госзакупках в ВКО и ЮКО. Об этом стало известно из полученного на днях ответа Генпрокуратуры на депутатский запрос фракции.

Напомним, что фракция ДПК «Ак жол» неоднократно поднимала проблемы предпринимателей в сфере государственных закупок. Вместе с тем, поступающие на имя депутатов фракции обращения, свидетельствуют о продолжающейся практике лоббирования интересов конкретных поставщиков отдельными госорганами, а также вольного трактования ими норм законодательства.

23 мая т.г. Кенес Абсатиров озвучил депутатский запрос фракции в защиту предпринимателей из Восточно-Казахстанской и Южно-Казахстанской областей. В запросе были приведены факты нарушений законности при проведении

госзакупок бюджетными организациями, а также изощренные способы «протащить» в победители конкурса «своих» поставщиков (<http://akzhol.kz/gu/news/show/15817/1/4>). В этой связи, фракция ДПК «Ак жол» обратилась в Генпрокуратуру и Минфин с просьбой провести проверку изложенных фактов и в случае их подтверждения принять соответствующие меры реагирования.

«Генеральной прокуратурой рассмотрен запрос по фактам нарушения законодательства о государственных закупках бюджетными организациями Восточно-Казахстанской и Южно-Казахстанской областей. В частности, указано на

незаконное применение особого порядка закупок со стороны ГУ «Отдел финансов города Усть-Каменогорска» (строительство трансформаторных подстанций) и необоснованное установление ГККП «Шардаринский районный дом школьников» квалификационных требований для потенциальных поставщиков (аренда зданий детского лагеря)», — говорится в официальном ответе Кайрата Кожамжарова.

По факту нарушений при закупке работ по строительству трансформаторных подстанций 14 июня т.г. Департаментом внутреннего государственного аудита по ВКО направлено предписание в адрес организатора, а также внесен иск о признании договора недействительным (находится на рассмотрении в суде).

«Аналогично Департамен-

том внутреннего государственного аудита ЮКО приняты меры по Вашим доводам. Так, устанавливая обязательное наличие материальных ресурсов у участника, заказчик вместо назначения конкурсных процедур провел закупки услуг по аренде зданий детского лагеря путем запроса ценовых предложений. В этой связи, Департаментом 22 июня т.г. предъявлен иск в суд о признании недействительным договора, заключенного с победителем закупок (находится на рассмотрении в суде).

Таким образом, по всем нарушениям законности, отраженным в депутатском запросе, уполномоченными органами приняты меры реагирования», — сообщается в письме Генпрокуратуры.

ДПК «Ак жол» и ее парламентская фракция продолжают работу по реализации предвыборной программы и защите интересов казахстанского бизнеса.

4 июля 2018 года,
пресс-служба ДПК «Ак жол»

ПАРЛАМЕНТ ЗАВЕРШИЛ ТРЕТЬЮ СЕССИЮ VI СОЗЫВА

Астана, 29 июня, Дом Мажилиса. Сегодня в Парламенте состоялось совместное заседание палат. Открывая заседание, Председатель Мажилиса Нурлан Нигматулин отметил, что вся работа депутатского корпуса была посвящена реализации стратегических приоритетов, обозначенных Президентом Казахстана Нурсултаном Назарбаевым на открытии сессии в сентябре прошлого года, в Послании народу Казахстана, а также Стратегии «Казахстан – 2050».

По словам Спикера Мажилиса, сессия совпала с такими значимыми событиями, как председательство Казахстана в Совете Безопасности ООН, проведение в Астане Всемирной выставки «ЭКСПО-2017», Астанинский процесс по мирному урегулированию сирийского конфликта. Эти события стали ярким свидетельством огромного международного авторитета Президента Казахстана Нурсултана Назарбаева и эффективности проводимой им как внешней, так и внутренней политики.

— В уходящую сессию в стенах Парламента произошло ещё одно поистине историческое событие. Именно здесь Президент страны обнародовал свои Пять социальных инициатив — комплекс уникальных и беспрецедентных мер, направленных на повышение благосостояния казахстанцев. И депутаты приняли самое активное участие в формировании законодательной основы для реализации этих социальных инициатив Президента, — сказал Нурлан Нигматулин.

Отметив, что обеспечение на высоком уровне и других поручений Елбасы качественными законами было основной, ответственной задачей Парламента, Спикер Мажилиса привел ряд конкретных цифр.

В частности, проведено 4 совместных заседания Палат, 38 пленарных заседаний Мажилиса и 25 пленарных заседаний Сената, где было рассмотрено свыше 400 вопросов. За время третьей сессии в производстве обеих Палат находились 129 законопроектов, из которых на сегодня принято 84, а 65 уже подписаны Главой государства и вступили в законную силу.

Среди них — законы о республиканском бюджете, по вопросам совершенствования регулирования предпринимательской деятельности, венчурного финансирования, о стандартизации, Кодексы «О налогах и других обязательных платежах в бюджет», «О таможенном регулировании», «О недрах и недропользовании».

В числе одобренных также законопроекты, направленные на обеспечение общественного согласия и общенационального единства, информационной безопасности страны и каждого гражданина, касающиеся социально-гуманитарной сферы, обеспечения охраны законности и правопорядка, и другие.

— Во время сессии депутаты не только работали с законопроектами, внесёнными Правительством, но и активно использовали своё конституционное право законодательной инициативы, — отметил Спикер Мажилиса.

В частности, депутатами были инициированы законодательные поправки, направленные на дальнейшее совершенствование системы государственного аудита, обеспечение экономики квалифицированными кадрами, защиту детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию, а также по вопросам деятельности организаций, осуществляющих функции по защите прав ребенка и другие.

— Депутаты казахстанского Парламента провели планомерную и тщательную работу по законодательной поддержке масштабных инициатив Президента страны Нурсултана Абишевича Назарбаева. Принятые законы способствуют устойчивому развитию нашей страны, повышению благосостояния и сплочению казахстанцев в нацию единого будущего. Это результат тесной совместной работы Сената и Мажилиса с Правительством, всеми госорганами и общественными организациями, — сказал Нурлан Нигматулин.

Вместе с тем, отметив низкое качество отдельных законопроектов, вносимых Правительством, Спикер Мажилиса обратил внимание на необходимость более тщательной работы над законодательными актами еще на этапе планирования и разработки, а также согласования с соответствующими госорганами.

Продолжая тему взаимодействия парламентариев с институтами гражданского общества и населением, Н.Нигматулин отметил, что за истекшую сессию в стенах Парламента состоялось 18 правительственных часов, 6 парламентских слушаний, 27 «круглых столов», 44 выездных заседания комитетов и 3 международные конференции, которые были посвящены наиболее актуальным вопросам экономической и социальной жизни страны.

В течение сессии активно работали три парламентские фракции партий «Нұр Отан», «Ак жол», «Народные коммунисты» и депутатская группа Ассамблеи народа Казахстана.

Депутатами обеих палат направлено 372 депутатских запроса, обработано свыше 9 тысяч писем граждан, проведено свыше 4 тысяч встреч с населением с охватом свыше 200 тысяч человек.

— Впереди предстоит очень многое сделать. В следующей, четвертой, сессии Парламент и дальше продолжит работу, посвященную реализации Послания Елбасы и Пяти его социальных инициатив. Депутатский корпус в тесном взаимодействии с Правительством обеспечит принятие качественных законов, направленных на устойчивое развитие отечественной экономики, поддержку и стимулирование предпринимательства, соблюдение социальных гарантий гражданам, дальнейшее укрепление государственности и развитие казахстанской демократии, — подчеркнул Н.Нигматулин.

В настоящее время в портфеле Парламента находится 45 законопроектов. Среди них законы о специальных экономических и промышленных зонах, по вопросам государственной статистики, госзакупок, относительно регулирования АПК и кинематографии.

На усиление защиты интересов потребителей будет направлена новая редакция закона о естественных монополиях. Большое значение будет иметь и принятие Административного процедурно-процессуального кодекса.

В завершение Спикер Мажилиса поблагодарил депутатов и членов Правительства, работников аппаратов палат Парламента и журналистов за совместную работу и объявил о закрытии третьей сессии Парламента шестого созыва.

В завершение совместного заседания был исполнен Государственный Гимн Республики Казахстан.

Парламентские каникулы начнутся со встреч депутатов с населением в регионах.

Пресс-служба Мажилиса

Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВ:

ДОМБЫРА – ҚАЗАҚТЫҢ БРЕНДІ мен ПАСПОРТЫ

Домбыра – қазақтың бренді мен паспорты, ешкімге ұқсамайтын қайталанбас келбеті. Қазақстан президенті Нұрсұлтан Назарбаев мерекелік концертте осылай айтты.

«Ұлы мұрамызды ұлықтайтын бүгінгі Ұлттық домбыра күнімен шын жүрегімнен құттықтаймын. Менің Жарлығыммен жыл сайын осы айдың жексенбі күні Домбыра күні деп аталатын мереке болды. Сол Жарлыққа байланысты тек қана Астанада емес, Қазақстанның барлық түкпірінде, облыс орталықтары, қалалар, аудандар мен ауылдарда бүгін дәл осылай Домбыра мерекесі болып жатыр. Домбыра қазақтың жаны, рухы, тарихы, салт-дәстүрі, бүкіл бітім-болмысы деп айтуға болады. Ол ұлы даланың төсінде ерте заманнан бері халқымызбен бірге жасап келе жатыр. Бір кезде Майтөбенің тұсынан домбыраның суреті бар таңбалы тас табылғанын бәріміз білеміз. Ғалымдар ол сурет берісі 4 мың, арысы 6 мың жыл бұрын бедерленгенін дәлелдеп отыр. Арал маңында домбыра ұстаған адамның мүсіні біздің дәуірімізден 4 ғасырдың мұрасы болып, ал Алтайдан табылған ата домбыра біздің дәуірімізден 5 ғасырға тиесілі. Көріп отырсыздар ма, Алтайдан Атырауға дейін бүкіл Қазақстанның даласы 4 мың, 5 мың жылдан бері осы домбыраның үнін естіп, қуанышта да, өкініште де, домбырасымын келе жатыр. Ол бүкіл біздің даламыздың, барлық қазақтың бір екенін, қанымыздың да, жанымыздың да бір екенін дәлелдейтін өте нақты нәрсе. Аспап сонау Күлттегі заманынан бері келе жатыр. Одан бері қилы замандардың бәрі домбыраның көмейінен күй болып төгіліп, тарихтан сыр шертеді. Тындаушысынан жігерлендіретін төкпе күйлер мен сыршыл шертпе күйлер қазақтың табиғатын

танытады. Күміс көмей әншілеріміз домбыраны қолға алып, сайын даланы жаңғыртып, әуелетіп ән салған. Қастерлі аспап бүгінде симфония мен операға әр беріп, классикалық өнердің ажырамас бөлшегіне айналып келеді. Ол қазақтың бренді мен паспорты, ешкімге ұқсамайтын қайталанбас келбеті», – деді Назарбаев.

Елбасының айтуынша, «Рухани жаңғыру» бағдарламасы арқылы ұлттық мәдениетімізді әлемге танытуға домбыра ерекше үлес қосады. Құрманғазы мен Дәулеткерейдің, Тәттімбет пен Сүгірдің, Қазанғап пен Динаның күйлері төл мәдениетіміздің бірегей үлгілері.

«Кешегі арамьдан өткен Нұрғиса Тілендиев домбыра арқылы өзінің өшпес өнерін қалдырды. Олардың бәрі ұрпақтан ұрпаққа мұра болып жалғасып, халықтың жадында сақталып келеді. ЮНЕСКО шешімімен домбыра мен күй адамзаттың материалдық емес мәдени мұраларының тізіміне енді. Елімізде қасиетті кара домбыраға де-

ген құрмет ешқашан төмендеген емес. Осыдан біраз жыл бұрын Астанада күй атасы Құрманғазының ескерткіші бой көтерді. Алматыда әйгілі күйші Нұрғиса Тілендиевтің еңселі ескерткіші орнатылды. Осының бәрі домбыра мен күй өнерінің ғасырлар бойы даламызды сазбен тербеткен күйшілердің, қадірлеудің көрінісі болып табылады», – деді Мемлекет басшысы.

Елбасы белгілі акын Қадыр Мырзалінің «Домбыра» атты өлеңде, екі шектің бірін қатты, бірін сәл-сәл кең бұра. Нағыз қазақ – қазақ емес, нағыз қазақ – домбыра» деп айтқан қанатты сөзін келтірді. Президенттің айтуынша, бұл – қазақтың кара домбырасына, кара өлеңіне қойылған ұлы ескерткіш.

«Домбыра қазақ үшін жай ғана музыкалық аспап емес, одан әлдеқайда биік тұрған киелі құндылық. Халқымыз домбыраға үкі тағып, төріне ілген, күйшілерді төредей күтіп, төбесіне көтерген. Осы игі үрдіс қазір де жалғасып келеді. Бүгін рухани жаңғыруға бет бұрған

ҚАЗАҚ БОЛСАҢ,
ҚОЛЫҢА АЛ ДОМБЫРАНЫ!

Әлем сыйған домбыра шанағына,
Тоғыз перне – толған сыр саналыға.
Қос ішектей қосыла шырқайықшы,
Теніздей бір тербелсін
Дала мына!

Бар өмірін байланған ән-күйіне,
Қарсы алады үн қосып әлдиіне.
Білген кезде дүниенің жалғандығын,
Шығарып сап тұрады Мәңгі үйіне...

Оны ойласаң көңілге сыз артады.
Домбыра шерт, қаның да қызар тағы.
Өлең дана кеңейтіп өрісінді,
Өнер ғана өмірді ұзартады

Қанат қакса қияға домбыра үні,
Жүрегіне Қазақтың жол қылады.
Күміс күмбір кеудеге қондырады.
Қанымызды тулатар қасиет бар –
Мәңгілікке сақтайық мол мұраны!
ҚАЗАҚ БОЛСАҢ,
ҚОЛЫҢА АЛ ДОМБЫРАНЫ!

Қазыбек ИСА

халқымыз қасиетті домбырамен құдіретті күйді қаншалықты қадірлейтінін бүкіл елімізге, бүкіл дүниеге паш етіп отырмыз. Осы жерде күмбірлеген күйлер біздің бірегейлігіміз бен рухани тұтастығымызды білдіреді. Лайым, әр уақытта бізге, елімізге Жаратқан бірлік берсін. Осы күйдің бірлігіндей бірлік беріп, қазақтың татулығы мен елдің болашағын жарқын етсін. Бүгінгі шара өскелең ұрпақты қасиетті домбыраға, ұлттық өнерге деген құлшынысын арттыра түседі деп білемін. Домбыраны терең түсініп, мағынасын түсіну үшін меніңше нағыз қазақ болып туу керек. Ауылда ең бірінші естіген дыбысы домбыраның үні болса, өмір бақи ол адам бақытты болады, көңілі жадыра-лы, көтеріңкі болады, сол музыкаға сай болады. Еліміздің ашық аспаны бейбіт заманын дәріптейтін күмбірлі күйлерге балана берсін. Болашағымыз жарқын болсын. Ұрпақтарымыз да біздей домбыраны сүйіп, алға бастай берсін», – деді Нұрсұлтан Назарбаев.

Ұлттық домбыра күні аталып өтілді

Елбасы жарлығымен елімізде 1-шілде «Ұлттық домбыра» күні болып жарияланғаны белгілі. Ұлттың үнін айшықтай түскен осынау мерекені түркістандықтар Ясауи кесенесінің алдында кең көлемде атап өтті.

Салтанатты шарада 1000 домбырашы Құрманғазының «Сарыарқа», «Балбырауын», Түркештің «Көңілашар» күйлерін орындады.

Ұлттық дәстүр мен өнерді дәріптеуге мұрындық болған мерекеді қолөнер шеберлері мен суретшілердің көрмесі де өткізілді.

Сонымен қатар, өңірдің барлық аудан, қалаларында бір мезгілде домбырашылардың флешмобы ұйымдастырылды. Яғни, жалпы саны 3 мыңнан астам домбырашы ұлттық өнерді дәріптеді. Аталмыш шара, Ясауи кесенесі алдында Ш.Қалдаяқов атындағы облыстық филармонияның «Сүгір» атындағы ұлт аспаптар оркестрінің концертіне ұласты. Сондай-ақ, осы күні «Күй құдіреті» күйшілердің облыстық байқауы өз мәресіне жетті.

Ұлттық домбыра күні мерекесінің ашылу салтанатына қатысқан Түркістан облысы әкімінің орынбасары Ұласбек Сәдібеков облыс жұртшылығын мерекемен құттықтады. «Домбыра – қазақ халқының ең кең тараған екі ішекті, көп пернелі музыкалық аспабы. Ол – қазақтар өмірінде маңызды орын алатын, өзіндік музыкалық сипаты бар аспап. Алғаш эпикалық дәстүр шеңберінде жыр, толғау, термелерді сүйемелдеуге қолданылған домбыра кейін аспаптық шығарма – күй жанрының қалыптасуына ықпал еткен. XIX ғасырда қазақ халқының тұрмысында анағұрлым кең тараған музыкалық аспап екі ішекті домбыра болатын. Әр түрлі ескерткіштерге, сондай-ақ этнографтардың жазып қалдырған еңбектеріне жүгінсек, домбыра және өзге халықтардың осы тектес аспаптары тіпті сонау орта ғасырларда белгілі болған екен. Мысалы, Әбу Насыр әл-Фарабидің еңбектерінен тамбур аспабы жайында оқимыз. Қазақтың халық аспабы домбыра XIV ғасыр жазбаларында кездеседі. Оның бастағы түрі мен құрылысы қазақтың дом-

бырасынан аумайды, осындай аспап аттарының ұқсастығы да олардың түпкі шығу тегі бір екенін көрсетсе керек», – деді облыс әкімінің орынбасары Ұласбек Сәдібеков.

«Ұлттық домбыра күні» мерекесінің аясында Түркістан облысы мен қатар республикамыздың түкпір-түкпірінде, атап айтқанда барлық аудан, қалалардың мәдениет және өнер мекемелерінде, орталық саябақтарда, ойын-сауық орталықтарында, ашық алаңдарда түрлі мәдени іс-шаралар өткізілді.

Сондай-ақ, осынау айтулы күні Түркістан облысында облыстық этномәдени бірлестіктердің төрағалары перзентханаларға барып, жаңа туған нәрестелерге домбыралар тарту етті.

Түркістан облыстық Қазақстан халқы Ассамблеясының ұйымдастыруымен өңірдегі барлық перинаталдық орталықтарда 1-шілде күні өмірге келген сәбилерге ізгі тілек жазылған хаттар тапсырылып, ата-аналарына арнайы сыйлықтар табысталды.

«Ұлттық домбыра күнінің

белгіленуі баршамызды ерекше қуантып отыр. Елбасының қолдауымен жүзеге асып жатқан айтулы күн ұлттық мәдениет пен бірегейлікті сақтау, қайта жаңғырту идеясының төңірегінде қоғамды одан әрі топтастыра түседі. Елдегі игі бастамаларға үнемі қолдау көрсетіп келе жатқан этномәдени бірлестіктердің мүшелері бүгін дүниеге келген сәбилерге қазақтың қасиетті домбырасын тарту етіп, ізгі тілегімізді

арнадық», – деді облыстық күрд этномәдени бірлестігінің төрағасы Әзімбай Надиров. Республика бойынша, Алматы, Көкшетау және т.б. көптеген қалаларда жарық дүние есігін ашқан балапандарға домбыра сыйға тартылды. Біз де келешекте ұлтымыздың үнін ұлықтайтын балғындарымыз аман-есен өсе берсін деп тіледік.

Қазақстан Республикасы Президентінің: «Ұлты қазақ азаматтардың тегі мен әкесінің атын жазуға байланысты мәселелерді шешу тәртібі туралы» Жарлығы 1996 жылы сәуірдің екісі күні шықты. Аты-жөнімізді қазақшалау туралы бұған дейін ойлап жүрген едік, Жарлық шыққанда қуандық, «өзгертеміз» дедік. Бірақ, ойлау бар да, ойынды жүзеге асыру бар. Тоқсаныншы жылдары құжатқа қарайтын уақыт болмады, «кейін өзгертемін» деп жүргенде он жылдан астам уақыттың қалай өте шыққанын байқамай қалыппыз.

Ол кезде жұмыс бабымен Павлодар қаласында тұрдым. Темір жол саласында бір кәсіпорынның аудармашысы және мемлекеттік тіл мұғалімі болдым. 2007 жылдың мамыр айында кәсіпорынға өндірістік тәжірибеден өтуге студенттер келді. «Жұмысқа қабылдау туралы» қазақша бұйрық шығардым. Біздің аты-жөніміз сияқты, әлгі жас балалардың аты-жөндері құжатында орысша қате жазылған, оған «-ов», «-ович» журналдары жалғанған. Қазақ тіліндегі бұйрыққа практиканттардың аты-жөндерін

атамекенімде өмір сүріп жатсам да, аты-жөнімді ұлттық дәстүр бойынша жазу құжым болса да, құжат бойынша ұлтым — «қазақ» емес, «қазақ» екен. Бұрын мән бермеппін-ау. «Құжаттағы аты-жөніміздің ғана заңды күші болса, осы күнге дейін неге қазақшаламай жүрмін?» деген ой келді. Студенттің отбасында болған оқиға мені тіл үшін күреске шақырды, тіпті, күресті қалай, неден бастау керек екенін үйретті. Қазақшаға өзгертіп, мекемелерден: «Аты-жөнімді құжаттағы нұсқадан

ғана Жанна Жұмажановна есімді маманды шақырып, тапсырма берді...

«Бұрын балалардың аты-жөндеріндегі Ә, Қ, Ұ сияқты әріптер А, К, У түрінде жазылып кеткені және -улы жұрнағы жалғанғаны бар екен. Отбасы мүшелерінің бәрінің туу туралы куәліктерін, неке куәлігін алып қалып, сол күні аты-жөнімді қазақы — «Түркен Төлен Рамазанұлы» нұсқасына өзгерту туралы куәлік берді. Осы куәлік негізінде қайтадан туу туралы куәлік, жеке куәлік, СТН (рнн) алдым. Келесі кезек мемлекеттік зейнетақы төлеу орталығынан (МЗТО) ӘЖК (сик) алу. МЗТО мемлекеттік мекеме болса да, ӘЖК құжатында аты-жөнімді «Түркен Төлен Рамазанұлы» деп көрсеткен. «Жеке куәлігімде жазылған аты-жөніме жазып беріңіздер» деген талап қойдым. Олар: «Бағдарлама Ә, Ұ, Ұ

Ана тіліміздің алтын бесігі — қазақ отбасы. Егер қазақ отбасы ана тілін өз бесігінде әлдилеп өсірмесе, ұясынан көкектің балапанын ұшырған құс сияқты боламыз. Солай болып та отырмыз. Қазақтың үйінде өскенімен, аты — қазақ, заты — басқа болып, елімізде өзгетілді кеңістікті қалыптастыруға қызмет етіп, өзгенің тілінде сайрап жүрген қандастарымызды көргенде талай қазақтың шаңырағынан өзгенің баласы өсіп шығып жатқандай ауыр күй кешесің.

ОТБАСЫ — ҰЛТ ТІЛІНІҢ ҰЯСЫ

Отбасының тілі, тәрбие тілі қазақша болмайынша, біз де көкектің жұмыртқасын басып шығарған, аңқау ұябасар болып қала береміз. Бесігіміздің ішіне жақсылап үнілейікші ағайын, біз осы ертен де көкектеп мазамызды алатын ұрпақ өсіріп жатқан жоқпыз ба?

Екінші жағынан, көкектің балапанына қызығасын. Тілдің жайын ойласаң осы «аты жоқ көкек» құсы құрлы бола алмай отырғанымыз жаңыңа батады. Ол өзге ұяда өсіп, өзге ананың құшағынан шықса да, өзінің көкек — анасының тілін саптай өмір бойы өз тілінде «сөйлеп» көкектеп өтеді. Біз сияқты анасының тілін ұмытып қалмайтын, көкектің тілдік жады неткен мықты, «көкек тілі» қандай өміршен еді! Бұл тұрғыдан қарағанда, ертеректе киелі деп саналғанымен, кейінгі кезеңдерде халық санасында ұя баспайтын, өз атын өзі шақыратын жағымсыз құс кейпіне ие болған осы көкекпен де үйренеріміз, сабақ алар тұсымыз бар екен-ау...

Бесік тербетіп, ұл-қыз өсіріп отырған аса қадірлі де парасатты, қазақ тілінен өзге бірнеше тілді меңгерген полиглот, білімдар ата-аналар мен ата-әжелер қайдағы құстың қорын үлгі еткені несі деп шамданып, намыстанып қалмаса екен! Біздікі сондай жоғары мәдениет иелері өсіріп отырған болашақта ел тізгінін ұстайтын бұлдіршіндерін «сыночек», «дочурка», «племянник», «племянница-ларын» отбасыларында туғаннан «ұлым», «қызым», «немере-жиендерім» деп атап, «құлыным», «ботам», «күнім», «айым» деп еркелетіп өсірсе, барша қазақ ана тілінде сөйлеп, ұлтымыздың тілі өміршен болуына негіз қаланар еді-ау деген ізгі ниеттен туған ой ғана.

Осы бір түйір ойымызды: «Әр қазақ отбасының ата-аналары қазақша сөйлеп, балаларына ең алдымен ана тілінде тәрбие берсе, мемлекеттік тілдің қоғам өмірінің барлық саласында кеңінен қолданылуына әлеуметтік-лингвистикалық негіз берік қаланады» — деп сәл ғылымиландырып, ресмилендіріп, бір ғана сөйлеммен қысқа кайырып айтуға да болады. Сондай-ақ, бұл мың бір мысал мен ғұлама ғалымдар пікірінен дерек-дәлелдер, дәйексөздер келтіре отырып, ондаған мақалалар, ғылыми кітаптар жазып, талдап-таратып беруге болатын өте өзекті тақырып. Қалай айтып, қанша жазсақ та ұлт тілінің өмір сүруі үшін әр азаматтың жауапты екенін оның санасына сіңіру — басты мақсат. Әр қазақ отбасы — ұлт тілінің кіші отаны, ал ана тілінде сөйлейтін әрбір ұл мен қыз — қазақ тілі, қазақ ұлты деген тұта ағзаны құрайтын тірі жасушалар, оның бойына қан таратып, жан бітіріп тұрған алпыс екі тамырдың бірі екенін ұғынуға, соны терең сезінуге тиіс. Бір қазақ баласының өзге тілде тілі шығып, өз тілінен ажырап қалуы — ұлт тілі үшін бір жасушасының жансызданып, бір тамырының кесілуімен бірдей. Ендеше, ұлтыма қызмет етемін, оның жаны мен тәнін сау қалпында сақтаймын дейтін әр қазақтың ұлт тілін жансыздандыруға да, қансыздандыруға да қақысы жоқ.

МЕН ҚАЛАЙ «ҚАЗАҚ» БОЛДЫМ?

едеттегідей — қазақшалап, әке есіміне «-ұлы» деген жұрнақты жалғадым. Осыны байқаған бір бала: «Аға, аты-жөнімді жеке куәлікте көрсетілген нұсқада жазыңызшы» деп өтінді. «Бұл — бұйрықтың қазақша нұсқасы ғой, орысша нұсқасына құжатында көрсетілгендей жазамын» десем де болмады: «Бұйрықтың қазақша нұсқасында да, орысша нұсқасында да аты-жөнім құжаттағы үлгіден айнымауы тиіс» деп талапты нақты қойды. Кәсіпорын заңгеріне бардым. «Баланың талабы орынды. Бала өз аты-жөнін құжатымен дәлелдей алады, ал Сіз оның есімін қазақшаға қай заң, қай құжат негізінде «бұрып» отырсыз? Ертен сотқа берсе, ол жеңіп шығады» деді заңгеріміз. Айтқаны қисынға келетін сияқты. Сондықтан, студент балаға: «Өзіңнің намысың бар ма? Аты-жөніңді тым болмаса қазақ тіліндегі бұйрыққа қазақша жаздыруға болады ғой» деп өзімше ақыл айтқан болдым. Ренжіген кейпімді көрген студент: «Аға, бәріміздің жанымызға батады. Мен де — қазақпын, намысым бар. Биыл қарындасым мектеп бітіріп, ҰБТ тапсыру құжаттарын толтырғанда аты-жөнін құжаттағы нұсқадан «ауытқып» қазақша жазып, басы бөлеге қалды. «Жеке куәлігіндегі аты-жөні мен ҰБТ құжатындағы аты-жөні сәйкес болмағандықтан», тесті өзі тапсырғанын дәлелдеу үшін көп қиындық көрді, «оқуға түсу уақытын оздырып ала ма?» отбасымызбен алаңдадық. Қарындасымның басынан өткен оқиға жаныма батқаны соншалық, «бұдан былай кез-келген жерде аты-жөнімді тек құжаттағы нұсқада көрсетілгендей жазу керек» екенін түсіндім. Дауласып, құжат қуалап жүретін уақытым жоқ, ренжімеңіз, аға» деді. Осы жерде мен «гәп балада емес, құжатта» екенін, «аты-жөніңді қазақша жаздырмайсың деген намысымның бекер» екенін түсіндім.

Демек, «аты-жөнімізді жазғанда құжатта көрсетілген нұсқасы ғана заңды болса, онда аты-жөнімізді «өзімізді алдап, алдарқату үшін ғана» қазақша жазып неміз бар?» деген ой келді. Оқиға ой салды. Сол күні бір қазақ оянды. Құжаттарымды қолыма алып, жерге қарадым. Жеке куәлік, СТН (рнн), ӘЖК (сик), әскери билет, жүргізуші куәлігі...бәрі — орысша. Құжат бойынша аты-жөнім «Туркенов Тулен Рамазанович» екен. Қазақстанда тусам да, тәуелсіз

айнытпай жазыңыз» деп, неге талап етпеске?. Осылай өз «қаруын» өздеріне қарсы қолдану керек екенін түсіндім. Бұл — ана тіліміздің бағын ашу үшін нақты қадам болар еді ғой.

Кешкі бесті асыға күттім. Жұмыстан шыға, АХАТ-қа тура тарттым. Үлгердім. Қалалық АХАТ-тың бастығы З.Жумадельдинова орнында екен, мені қабылдап, келген мақсатымды білген соң, жаны ашығансып, «аты-жөнімді өзгерту» ойымнан дереу бас тартуымды өтінді. «Сіз ойлағандай емес, өте қиын» деді. Әр нені айтты, «зейнетке шығарда қиын болады, зейнетақы қорына ақша түспей қояды», «Баспананды сата алмай қаласың» деп үгіттеп отырғанда жұмыс уақыты да аяқталды. Сол күні түк бітірмей, үйге қайттым. Келесі күні жұмыстан шыға тағы АХАТ-қа келдім. Кешегі сценарий қайталанды. Бастық райымнан қайтуымды сұрады. Өз сөзін салмақтай түсу үшін ПМУ-дың бір профессорын мысалға келтірді. Ол да өзінше «қазақ болам» деп, аты-жөнін өзгертіп келген, әрі-беріден соң, «қиын екен, құрысын» деп, қолын бір сілтеді. «Қайтадан бұрынғы «-ов», «-ович» жұрнағымен жазылатын тегін қайтаруды сұрады» деді. Сондағы ойы «Профессордың қолынан келмегенде, сен кім едің?» дегенге саяды. Бірақ, мен: «Апай, өз аты-жөнін қазақшалаймын деп, мақсатына жете алмаған профессор маған үлгі емес. Ал, мен аты-жөнімді өзгертпей қоймаймын! Сіз маған аты-жөнімді қалай өзгеру керек екенін айтып, жолын көрсетуді, көмектесуіңізді сұраймын» деп, талап еттім. Жұмыс уақыты жетпей, екінші күн «текке» өтті. Үшінші күні АХАТ бастығына: «Апай, мен алған бетімнен қайтпаймын, қайтсем де өзгертемін, көмектесіңіз» дегенде

сияқты әріптерді танымайды, ертен зейнетақы қорына жарна түспей қалуы мүмкін» деген сылтау айтты. Талабымды қанағаттандырғысы келмей, біраз қипақтады. «Талабымды орындамасаныздар, сотқа жүгінейін!» дегенде ғана, ӘЖК-ні «Түркен Төлен Рамазанұлы» атына жазып берді. Ақталып: «Білесіз бе, бізге жоғарыдан (сұқ саусағын шошайтып): «ӘЖК құжатын толтырғанда Ә, Ә, Ұ, Н сияқты әріптерді «айналып өтуге барынша тырысындар. Тек табанды талап еткендерге ғана беріндер» деген ауызша нұсқау болды» деп, әбігерге салғанына кешірім сұрады.

Сонымен, жоғарыда аталған реттен кейін тұрғылықты мекен-жай бойынша тіркеуге қайта түру; Зейнетақы қорына барып, мәліметтерге өзгерістер енгізу; Әскери билеттегі аты-жөнімді өзгерту; Жылжымайтын мүлік орталығына барып, иелігіміздегі пәтерге қатысты құжатқа, компьютерлік бағдарламаға өзгеріс енгізу; Жүргізуші куәлікті жаңартып, кітапшаны (банктердегі, Қазпочтадағы), төлем карточканы жаңарту болды.

Бұрын «қазақ» болсам, енді «қазақ» болдым. Бірақ, осы жолда жасанды кедергілер аз болмағанын айтып өттім.

«КСРО кезінде «не кием?, не ішем?» деп уайымдамадық, тәуелсіздікті ана тілімізді тірілтіп, қазақ болу үшін алмадық па?!» деген ой келгенде қанша жылдарды текке өткізіп алғаныма өкіндім.

Құжатты қазақшалау барысында мемлекеттік тілдің қолданыс аясының кеңеюіне үлес қосуға қауқары бар азаматтардың тіл тағдырына деген немқұрайдылығын көрдім. Ана тіліміздің дамуына өз үлесін қоспай, қалыс қалатын жан-дар да аз емес екен. Тілдің дамуына мүдделі емес сияқты. Кезінде практикант баланың қарындасының сергелдені күрес тәсілімі үлгі болды. Жүрген-тұрған жерімде құжат толтырғанда: «Менің құжатымда аты-жөнім қалай жазылған — айнытпай, дәл солай жазыңдар!» деген талап қоямын. Енді мен «қазақ» емеспін, «Қазақпын!». Елім — Қазақ, құжатымда аты-жөнім — қазақша, құжат бойынша ұлтым — «қазақ».

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ
Қостанай облысы,
Қарабалық ауданы,
Өрнек ауылы.

Осыдан бірер жыл бұрын Чехиядағы 700 жылға жуық тарихы бар Карлов университетінде ғылыми тәжірибе ұштағаны бар. Ғасырлар бойы әлемдік ғылым мен білімнің орталығы саналған осынау оқу орнынан бірқатар Нобель сыйлығының лауреаттары түлеп ұшқан. Сол сапарда уақыт тауып Прага мектептеріне соғып, Еуропаның орта білім беру ерекшеліктерімен танысудың сәті түсті.

Еліміздегі білім беру жүйесін жаңғырту – осы саладағы қызметтің тиімділігі мен қолжетімділігін арттыру бағытында жүргізілуі тиістігі жиі айтылады. Осы ретте бізге білім берудің халықаралық үрдісінен, оның ішінде Батыс Еуропадағы білім берудің дамыған жүйесінен өзара тәжірибе алмасуымыз қажет сияқты. Бұл бағытта қабілетті балаларды оқытуды мақсат еткен «Дарын», «Назарбаев зияткерлік мектептерінің» осы мәселемен тұтастай, отандық білім беру саласының сапасын арттыратындай дәрежеде айналысып отырғандығы үлгі-өнеге болса керек.

білім алудың қаншалықты маңызының бар екенін сезінеді. Бөбекжайлар бүлдіршіндерді ақпан-сәуір айларында және тамыздың соңғы аптасында қабылдайды. Шілде және тамыздан басқа айлардың барлығында да балалар он ай бойы балабақшада болуға міндетті. Мұнда педагогтар мен психологтар бөбектерге толыққанды білім беру үшін жұмыс істейді. Балажай ақысы айына 15-20 доллардан аспайды. Ал тамаққа жұмсалатын 40 долларды ата-ана өз қалтасынан төлейді. Алты жастан білім алғысы келген бала мектепке біздегідей қыркүйектен емес, қаңтар айынан барады.

Тоғыз жылдық білім барлық азаматтарға ортақ. Мектепте білім беру екі кезеңде жүреді: бес жылы – бастауыш білімге, төрт жылы – толық емес орта білімге жұмсалады. Екінші кезеңдегі төрт жылдық оқуды оқушы басқа салалас білім ошақтарында жалғастыра алады. Негізінен, білім алу ғылыми, көркем әдебиет, мәдениет және кәсіптік еңбек бағыттарында жүреді. Әрі қарай

Білім беру саласын негізінен Еуроодақ қаржыландырады. Сондықтан, мұндағы жиһаздар мен құрал-жабдықтар қазіргі заманауи талаптарға сай. 1-2 сыныпта сабақ тура 8.00-де басталса, 3-4 сыныпта 8-ден 15 минут өткен соң ғана басталады. Себебі, ағасы інісін немесе апасы сіндісін сыныпқа жетектеп енгізіп, өз сабағына кешігіп қалмауы қарастырылған.

Чех мектептерінің өз тәртібі мен ерекшеліктері бар. Мәселен, «1» деген баға «өте жақсы» үлгерімді, «5»-тік «қанағаттанарлықсыз» бағаны білдіреді. Мүлдем оқымай келген балаға «0» қойылады. Егер оқушы күнделігіндегі пәндердің бірінің тұсында «5»-тік баға тұрса, ол оқушы оны тамыз айында ақылы түрде қосымша оқып, жоюға міндетті. Чехия білімді тест көрсеткішімен бағалаудан бас тартқан мемлекет. Емтихан дәстүрлі жазбаша-ауызша түрде алынады. Бағалау жүйесі кредиттік-әріптік бағалауға негізделген («А» – «өте жақсы», «В» – «жақсы», «С, Д» – «қанағаттанарлық», «F» – «қанағаттанғысыз» бағаларды білдіреді).

жоғарыда айтқанымыздай, 9-сыныпты бітірген бала жұмыс істеуге құқылы. Тек он үш жыл оқудан соң ғана оқушы жоғары білім алуға талпына алады.

Чехияда жоғары білім алу мемлекет қарауында, 100 пайыз тегін. Жалпы, чех балалары біздегідей жаппай жоғары білім алуға оншалықты құмар емес. Өйткені, еңбек нарығы жоғары білімді маманнан гөрі орта арнаулы білімі бар мамандарға аса зәру. Сол себепті университеттер мен институттардың жанында түрлі кәсіпке баулитын ақылы курстар жұмыс істейді. Мәселен, біз барған Карлов университетінде он айлық курстар кездеседі: олар медицина, терапия, фармацевтика, мал дәрігерлік, жер қатынастары, табиғаттану кәсіптеріне баули алады. Жалпы, мектеп түлектерінің 80 пайызы жоғары білім алғаннан гөрі орта кәсіптік училишелерге барып, тездетіп мамандық игергенді жөн көреді.

Ал, Жапонияда сабақ сәуір айында басталады. Бастауыш (сёгакко) мектептердегі оқу алты жылды, орта (тюгакко) мектептердегі білім алу үш жылды, жоғары (кото гацко) мектептердегі сабақ үш жылды құрайды. Алғашқы екеуі міндетті болып табылады да, жоғары мектептегі білім әркімнің таңдауына қарай жалғасады. Бір сыныпта 34-35 бала отырады. Бастауышта оқушы аптасына 45 минуттан 24 сағат оқиды. Яғни, бір оқу жылында бала 850 сағаттық білімді игеруі тиіс. Оның 306 сағаты – мемлекеттік тілге, 136 сағаты – арифметикаға, қалған 102 сағаты тіршілік негіздері мен дене шынықтыру пәндеріне жұмсалады. Ұзақтығы 15 минуттан аспайтын алғашқы сабақ шағын сынып жиналысы мен оқылым дәрістерінен басталады. Баланың қабылдауына қиын біздегідей түрлі ұсақ-түйек пәндерден ада мұндай жеңілдетілген білім әрбір оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуына, білімге деген құштарлық мотивациясына игі ықпал етеді.

Жапон мектептерінде балаларды сабаққа қатысы бар түрлі қызметтер арқылы еркіндікке, жауапкершілікке тәрбиелейді. Аспаз киімін киген кезекші балалар түскі ас кезінде мектеп асханасында әзірленген тағамдарды ас арбасымен сыныпқа әкеліп, сынып жетекшісімен бірге отырып тамақтанады. Сосын сүттен босаған қағаз қораптары мен ыдыстарды жиыстырып, ыдыс жуу бөлмесіне апарып тастайды. Түскі асқа айрықша мән беріледі. Себебі, көптеген балалар үйде оншалықты тамақтанғысы келмейді. Диетолог бір айға арналған ас мәзірін әзірлеп, оқушының қолымен ата-анасына беріп жібереді. Онда баланың қалай тамақтануы қажеттігі қағидалары да жазылған. Мәселен, «егер баланың төбеті болмаса, кешқұрым тым кеш тамақтанбаған жөн» деген сияқты кеңестерді кездестіруге болады. Оқушы таңертең кеште тұрып, үйде таңғы асын ішіп үлгерсе алмай қалған жағдайда, тоназытқышта тіске басар түрлі жарғылай фабрикалардың болуы қарастырылған. Мұның барлығына оқушыдан айына шамамен 35-36 доллар (11491 тг) ғана төлемақы талап етіледі. Әрбір ата-ана баласы үшін мектеп мұқтажына жұмсалар мұндай шығындарды төлеуге міндетті. Тамақтан өзге оқушы қажетіне мектеп киімі (ранец), сөмке, спорт киімі, мектеп ішінде киіп жүретін аяқ киім, апаттан қорғанатын жабдық, түскі ас төсеніші де енеді. Бұлардың барлығы да оқушы аты-жөнімен маркіленеді. Ал, оқулық мемлекет есебінен тегін беріледі.

Түскі астан кейінгі жұмыс сағат уақыты сыныпты жуып-шаюға жұмсалады. Әр оқушы өзіне жүктелген міндетпен айналысады: бірі еден жуса, екіншісі ауланы сыпырады т.б. Мұның өзі баланы жастай еңбекке баулуға жәрдемдеседі.

Қалай десек те, әлемдік білім беру үдерісін тану арқылы біз Елбасы белгілеп берген білім жаңғыруына қол жеткізе аламыз.

Бекжігіт СЕРДӘЛІ,
профессор,
Түркістан облысы

ДАМЫҒАН МЕМЛЕКЕТТЕР: БІЛІМ БЕРУ ДӘСТҮРІ

Қазір Чехияда озық технологиялар көмегімен виртуалды және каникулярлы білім беру жобалары жүзеге асуда. Осы тәжірибе шеңберінде балалар электронды байланыс арқылы қашықтықтан сынақтар тапсырып, қабылдау конкурстарынан өтеді. Емтихандар баланың қабілетіне қарай кәсіптік пәндер бойынша, сондай-ақ чех және ағылшын тілдерінде кешенді тестілеу түрінде жүргізіледі. Мұндай жүйе біздегі «Дарын» мектептерінде де бар. Бірақ, бұл мектептер кейінгі жылдары тек ҰБТ нәтижесіне ғана жұмыс істеуді көздейтіндіктен, ондағы бітіруші сыныптағы оқушылардың экспериментальды және зерттеу қызметтерін қаншалықты терең меңгеріп жатқанын байқай алмайсың. Мәселен, бірқатар аймақтық «Дарын» мектептері 7-сыныптан бастап өздері үш-төрт жыл бойы білім беріп жатқан оқушыларынан жоғары сыныпқа жеткен соң ҰБТ-ға енетін пәндер бойынша арнайы бақылау сынақтарын алып (оны ата-анамен арадағы келісім-шарт құжаттарына арнайы енгізіп, заңдастырып та алған), төмен негізге көрсеткендерін табиғи жолмен «газартып» отырады. Яғни, мұнда баланың зияткерлік қабілетінен гөрі ертеңгі ҰБТ-да жинайтын балы негізгі көрсеткіш ретінде қарастырылады. Басқа мектептер де мүмкіндігі болса білімі төмен оқушыларын ҰБТ-ға қатыстырмау үшін ата-аналарға әлсіз «қысым жасап», «өз еріктерімен» өтініш жазып берулеріне күш салумен болады. Ал Чехияда басқаша – оқушылардың оқудағы жетістіктерін санатты бағалау басым бағытқа ие. Яғни, мұнда 7-сыныпқа қабылданған оқушы сол сәттен бастап сол мектептің меншігіне айналады. Оны орта жолда оқудан шығару мектеп имиджіне нұқсан келтіреді деп есептейді. Зәреде оқушы үлгерімі үшін оқудан шығар болса, оған ата-ана не оқушы емес, тиісінше білім бере алмаған сол мектеп ұстаздары кінәлі болып табылады. Қазір мұнда жалпы білім беретін мектептердегі білім беру жүйесін зияткерлік мектептердегі білім беру жүйесімен жақындастыру бағытында жұмыстар жүргізілуде.

Жалпы, Чехияда оқушы мектепте жүріп-ақ жоғары білім алудың алғашқы қадамын жасай алады. Мұнда білімге құштар кішкентай балақандар да балабақшаларда үш жастан бастап

оқушы 9-сыныпты бітірген куәлігімен кез-келген жерде алған кәсібіне қарай жұмыс істеуге құқылы. Бұл жұмыс берушілер үшін жазылмаған заң. Бастауыштан соң барлық пәндер міндетті және факультативті болып екіге бөлінеді. Яғни, орта білімі туралы аттестатпен бірге бала белгілі бір мамандықты қосымша игеріп шыққандығы туралы куәлікті де қоса алады. Прагада сегіз жылдық (5-сыныптан соң) және алты жылдық (7-сыныптан соң) гимназиялар бар. Оған түсу үшін 2-4 емтихан тапсыруға тура келеді. Базалық мектептерден басқа баланың қызығушылық бағытына қарай салалық мектептер де қарастырылған: мәселен, колөнер, театр, саз мектептері өте көп. Мұнда ересектер де жұмыстан тыс уақытта дуальды білім ала алады.

Чехияда мемлекеттік тіл – чех тілі болғанымен, чех грамматикасының 30%-ы орыс тілінің қолданыстарымен түбірлес. Осыдан он бес жыл бұрын орта мектептерде орыс тілі міндеттеліп оқытылатын болса, қазір оның орнын ағылшын тілі басқан. Мұнымен қабат бастауыш мектептерде (Чехияда бастауыш мектеп орта білім мектептерінен бөлек ғимараттарда жайғасқан) оқушының қалауына қарай неміс, поляк, испан тілдері де оқытылады. Мектептердегі оқушылар саны 400-ден аспайды. Бастауыш мектептердің жанында міндетті түрде балабақшаның болуы қарастырылған.

Бастауыш мектептерде үзіліс кезінде оқушылардың тынығып алуына толық мүмкіндік бар: мектеп дәліздерінен оқушылар секіріп, ойнақ салатын түрлі тренажерлерді, дәліз едендерінде сызылған ойын алаңқайларын жиі кездестіресіз. Мектеп холлдары мен залдарынан саяси бағыттағы плакаттардан гөрі бала дүниетанымына әсер етер суреттерді, оқушылардың өз қолымен жасалған колөнер бұйымдарын байқайсыз. Бір қызығы, мектеп директоры алдындағы хатшысы тышқан өткізбейтін біздегідей атшаптырым кабинеттерге қамалмайды, кәдуілгі холлдардың бірінде оқушы мен мұғалімге қолжетімді тұста отырады.

Мұғалімдер әмбебап бағытта дәріс оқиды: айталық, бір педагог химияны да, дене шынықтыруды да, физиканы да, әдебиетті де қатар жүргізе береді. Бұл елде мұғалімдер тапшылығынан туған жағдай. Оқушылардың сабақ кестесіндегі жүктемесі бізге қарағанда анағұрлым аз. Бастауышта апталық жүктеме 22-25 сағатты, 6-9 сынып оқушылары үшін 27-30 сағатты құрайды. Яғни, оқушы күніне үш-төрт сабақ қана оқиды. Қалған уақыты түрлі үйірмелер мен факультативтерге жұмсалады.

Тоғыз жылдық мектепті бітірген соң оқушы толық орта білім алу үшін барлығына бірдей міндетті болып саналмайтын төрт жыл тағы оқиды. Өйткені,

...Өткен ғасырдың
сексенінші жылдары.

Бір күні өзім қызмет істеп жүрген
Қарағанды облыстық «Орталық Қазақстан»
газетінің редакторы Тілеухан Жүсіпов шақырып
алып: «Екі сағаттан кейін ақын Фариза Оңғарсынова
ұшақпен ұшып келеді екен, соны аэропорттан күтіп
алып, қонақ үйіне жеткізіп салсаңыз...» – деді. Мен қуана
келістім. Бұрын сырттай білетін адаммен енді кездесіп, танысу
мүмкіндігінің туғанына, шынымды айтсам, қатты қуандым.
Мектепте жоғары сыныпта оқып жүрген кезімде «Лениншіл жас»
газетінен Фариза Оңғарсынованың жастар өмірінен жазған
мақаласын оқыдым да, ұнағандықтан болар, отыра қалып хат
жазып, мақалаға үн қосқанмын. Хатымды мақаланың астына
жазылған Ақтөбе облысы, Жымпиты ауданына жібердім.
Жауапты ұзақ күттім. Бір күні жауап хаттың орнына өз
хатым өзіме оралып келіп тұр. Жөн-жосықты білмейтін
ауылдың аңқау баласымыз ғой, қайдан білейін,
журналистің іссапардан жазғанын, одан да бірден
«Лениншіл жастың» адресіне жіберсем,
Оңғарсынованың қолына барып
тиетінін.

Айтпағым, Оңғарсынованы алғаш
рет ақын емес, журналист ретінде
танығанмын. Кейіннен байқастан
қарасам, оның журналистік қарымы өте
мықты, проблеманы көре, көтере білуі,
дәйегі нық, бос сөз жоқ, жұп-жұмыр
дүниелер. Болашақта ғылыми еңбек
жазамын деген адамға Оңғарсынованың
журналистикасының өзі жеке бір
тақырып...

Содан редактордың «Волгасымен»
аэропортқа келдім. Кешікпей ұшақ та
қонды. Орта бойлы, шашының маңдай
алды әдейі бояп қойғандай бурыл
тартқан, кәдімгі теледидардан көріп
жүрген ақын апамыз көптің арасынан
айрықшаланып келеді.

«Фариза апай сізді күтіп тұрмын, ре-
дакциядан келдім» дедім. Сөмкесін бір
жас жігіт көтеріп келеді екен, оған қарап:
«мынаған бер... рахмет» деді. Тесіле бір
қарады да: «өлең жазасың ба?» деді. Жок,
журналиспін дедім. Үндемеді. Содан
апайды қонақ үйіне жайғастырып кетіп
бара жатқанымда «Гүлсім, хабарлас... Бұл
жерді жақсы білмеуші едім» деді.

Сөйтсем, баласы Айвар Қараған-
дының Ішкі істер басқармасы Жоғары
мектебіне оқуға түсіп, артынан келіп
тұрған беті екен.

Айвар оқу бітіргенше апай Қараған-
дыға жиі келіп тұрды, келген сайын бала-
сы осында аш жүргендей аста-төк тамақ
арқалап келеді, бір-екі күнге Жоғары
мектеп басшыларынан сұрап алып,
қонақ үйінде бірер күн бірге болады.
Біз де үйімізден дәм татқызып жіберуге
ұмтыламыз.

Бір жолы газеттің мәдениет бөлімінің
бастығы Зарқын Тайшыбаев ағамыз
Фариза апайды үйіне қонаққа шақырды.
Ол кісінің зайыбы Әлиман дастарқан ба-
сында Фариза апайдың өлеңдерін бірінен
соң бірін айта жөнелгенде, бұрын мұндай
өнерін байқамаған біз таң қалып қалдық.
Әсіресе, қаптаған орыс ұлтынан тұратын
Қарағандыда мұндай «поклоннигім» бар
деп ойламаған ақын апамыз қатты риза
болды.

Қонақ үйіне қайтар кезде мәшиненің
реті болмай, Зарқын ағамыздың «тар-тар»
етіп зорға жүріп жүрген «Запорожецін» ал-
дына тостық. «Мінбеймін мыналарына!»
деп айта ма деп қобалжып тұрмыз. Түк
демеді. Шынашақтай апамыз кішкентай
мәшинеге лып етіп міне қойды, қонақ
үйіне жеткізіп салдық.

Бір жолы қаладағы №2-ші шопандар-
дың балаларына арналған, мектеп-
интернатқа кездесуге шақырды. Шақыруын
біз шақырғанмен кездесуді ұйымдастырған
оқы мектептің қазақ тілі мен әдебиет пәнінің
мұғалімі, облысқа белгілі, беделді ұстаз
Ләззат Байшева болды.

Бұл – қаладағы жалғыз қазақ тілінде
оқытылатын мектеп. Мектеп алды-

Айшықты

Фариза Оңғарсынова туралы сыр

на қызыл кілем жайылып, оқушылар
ал қызыл гүлдерімен Фариза апайды
қарсы алды. Ақынның өлеңдері оқылып,
сұрақтар қойыла бастады. Елде «пе-
рестройка» жүріп жатқан кезең еді.
«Фариза апай, қайта құрылындар деп
күнде-күнде газет, теледидардан айта-
ды да жатады. Мен сабағымды жақсы
оқимын, тәртібім де жақсы, сонда мен
қалай қайта құрылуым керек? Соны
түсіндіріңізші». Жазылған сұрақты
оқыды да, біраз үндемей тұрды, сосын:
«фамилиясын жазбапты... егер мынаны
оқушы жазып отырса ол қоғамда болып
жатқан құбылысқа жай қарамай, дұрыс-
бұрысына баға бере білетін үлкен азамат
болғалы тұр. Бұлай ойлау, ақылдылықтың
белгісі. Айналайын, сен қайта құрылмай-
ақ қой, осы бағытыңнан тайма. Өзіме де
осы ұран ұнамайды, қайта құрыламыз

деп жүріп, мүлдем құрып кетпесек екен
деп ойлап қоямын. Жоғарғы мінберден
айтылған сөздің бәрін шындық, дұрыс
деп қабылдай бермеу керек. Өз ойың,
өз ұстанымың болғаны дұрыс...» деді.
Ақырында өткен ғасырдың сексенінші
жылдары Горбачев жүргізген «қайта
құру» саясатының соны Желтоқсан
оқиғасына әкеп соқпады ма?! Ақынды
әулие дейтініміз де сондықтан шығар да.

Атақты ақын Фариза Оңғарсынованы
көргендеріне, әңгімесін тыңдағандарына
оқушылар да, ұстаздар да қуанышты еді.
Ләззат апайымыз бізге рахмет айтып,
қолымызды қысып қояды. Оңайгүл
екеуміз Фариза апайға үлкен бір
жақсылық жасағандай өзімізше мәзбіз.
Тіптен, апайдан мақтау-марапат, рахмет
дәмететіндейміз. Кездесу аяқталысымен
күтіп тұрған мәшинеге отырып,
қонақ үйге беттегеніміз сол еді, апай
бізге қарап: «сен екеуің мені неменеге
шақырдыңдар... пионерлер неге рапорт
бермеді... жөн-жосықты білмесендер
отырмайсыңдар ма тыныш...» деп дүрсе
қоя берсін. Түкке түсінбеген екеумізде үн
жок. Сөйтсек ол кісі республикадағы Пи-
онерлер ұйымының аға вожатыйы екен,
барған жердегі осы ұйымының басшысы
рапорт беріп, мойнына қызыл галстук
тағуы керек екен. «Жайнамаз көрмеген
тасмаңдайлар», біз оны қайдан білейік.
Алғыс күтіп жүргенімізде, сөгіс естіп,
елпілдеген көңіліміз су сепкендей басыл-

ген шын қызығушылығымызды айта
салғанбыз. Сөйтсек, ертеңіне Ислам
Алматыға хабарласып, екі күннен кейін
болатын спектакльге сол күні ұшамыз,
мынау ұшақтың билеттері деп келіп тұр.
Барарда түстен кейін сағат 3-те ұшып, сол
түні 12-де қайтады екенбіз.

Содан ешкімге айтпай, төртеуіміз
де түстен кейінгі жұмыстан қашып,
Алматыға ұштық. Бәріміз де көңілдіміз.
Қалжыңқой Рамазан көтеріңкі
көңілімізді одан сайын көтеріп, жеткен-
ше күлдірумен болды. Қазіргідей «Бойнг»
самолеті болмағанмен, атақты «Ту-154»
Алматыға әрі тез, әрі жайлы-ақ алып
келді.

Алматыға келдік. Фариза апайдың
үйіне телефон соғып: «Біз сіздің «Бакыт
пен мұң» спектакліңізді көруге ұшақпен
төртеуіміз ұшып келдік, көреміз де қайта
ұшып кетеміз» дедім. Апай телефонның
ар жағынан «А-а!» деп таң қалып қалды.
«Әй, не деп тұрсың өзін, келдік дейсін
бе... кім-кім... Ой, сендер мықтысыңдар
ғой... спектакльге дейін уақыт бар,
үйге келіп шәй ішіп кетіндер...» деді,
жадыраңқы үнмен. Шамасы спектакль-
ден кейін біреулерге шәй бергелі жатқан
болуы керек, үлкен дастарқан жайылып
жатыр екен, соның шетіне төртеуіміз оты-
ра қалып дәм-ауыз тидік те театрға кеттік.

Спектакльді алдыңғы қатарда Фа-
риза апай, ақындар Темірхан Медетбек,
Ханбибі Есенқараевамен бірге оты-

рып көрдік. Сонынан көрермендер
сөз сөйледі, ақын Темірхан Медетбек
қойылым туралы, сәтті шыққандығын
біраз марапаттады. Апай өзі сөз алғанда
«менің қарағандылық достарым, руха-
ни сіңлі-інілерім ұшақпен ұшып келіп
көріп, қазір қайта қайтқалы отыр. Рах-
мет сендерге! Бұрын бұлай бір күнде
ұшақпен ұшып келіп, жыр кештеріме
қатысып, ұшып кеткендер болмап еді,
сендер алғашқысыңдар!» деп, өзі де,
өзгелерді де күлдірді апай. Көрермендер
бұған қол соғып жатыр. Боса-болмаса біз
мәзбіз, осындай мүмкіндікті тудырған
Исламға рахметімізді үшеуіміз айта-айта
түнделетіп Қарағандымызға қайттық,
таңғы тоғызда жұмыста отырдық.

Осы сапарымыз туралы апай әр
кез есіне алып, мұндай құрметті ешкім
әлі маған көрсеткен емес деп, біздің
мәртебемізді асырып қоятын...

Бір жолы Астанадағы үйге барсам,
Әбіш, Қаратай, Оралбай... ағаларды
және біраз мұнайшы інілерін қонақ етіп
отыр екен, оларға да осы фактіні айтып,
тура біз Америкадан ұшып келгендей
жеткізгені бар.

Шындығында, біз бір апайдың
мәртебесін көтеріп тастайықшы де-
ген мақсатпен емес, өзіміздің жан
дүниеміздің сұранысын өтеу мен ақын
өлеңдеріне деген құштарлығымыздың,
«өлеңді қалай спектакльге айналдыруға
болады екен?» деген қызығушылығымыз
бен жастық сезімнің жетегінде барып
жүрміз.

Ақын көп. Ал, ақын Фариза Оңғар-
сынова өлеңдерінің құдіреті жаның-
ды жылытып, сезімді тербейді, мен
айтсам-ау деп жүрген жүрек сөзін, жеткізе
алмай жүрген жан сырынды дөп басуын-
да деп білемін. Өзімді осы шындығы
шырмайды.

1989 жылдың 25-желтоқсанында
Фариза апай 50 жылдығын тойлап, оған
Қарағандыдан: Ислам, Оңайгүл, мен,
үшеуіміз келдік. Арнайы шақырғанына

Құбылыс

қуанып, «бізді Оңғарсынова 50 жылдығына шақырып жатыр» деп, жаһаннамға жар салдық. Ол кезде облыстық партия комитетінің үшінші хатшысы Қуаныш Сұлтанов ағамыз болатын. Ол кісі өзінің де шақырылғанын айтып, бізден Фариза апайға дұғай-дұғай сәлемін жолдады. Алматының ондай дүбірлі тойының қызықты болатынын білетін Қуаныш ағамыздың қалып бара жатқанына өкінішінің барын да сезгендей болдық. Журналистердің ішінен қызыққаны да, қызғанып қалғандары да болды.

Айтты-айтпады, той айтулы-ақ болды. Ақын Хамит Ерғалиев: «Айналайын Фариза, мына залда тек қана министрлер ғана тамақтанушы еді, сен бізді соның төріне шығардың, ризамыз, өзімді министрдей сезініп тұрмын...» деп, дүйім елді бір күлдіріп алды. Сөз сөйлеушілердің бәрі шешен, бірінен бірі асып сөз оздырады. Жаап! Тойдан алған әсерімізді сөзбен жеткізу қиын. Иін тірескен орысы көп Қарағандыдан келген біздер үшін, шөлейттің ортасындағы оазиске тап келгендей халдеміз. Қай жағына қарасаң да атақтары алты алашқа белгілі: жаңағы айтқан Хамит Ерғалиев, Сырбай Мәуленов, Әбдіжәміл Нұрпейсов, Зейнолла Қабдолов, Шерхан Мұртазаев, Әбіш Кекілбаев... осылай жалғаса береді. Міне, біз Фариза апайдың арқасында бұдан кейін де талай-талай осындай үлкен ортаға түстік, тәрбие алдық, ғибрат тұттық.

Көп кешікпей Исламды республиканың Бас Прокуратурасына қызметке шақырды. Алайда жас кезінде театр студиясын бітіргені «кінә» болып тағылып, ондай адам бұл қызметте істеуге болмайды деп Бас прокурордың дүмбілез бір орынбасары шақырту қағазына қол қоймай қояды. Не істеу керек? Бар жағдайды Фариза апайға айтып едік, «А, сендер Алматыға келесіңдер ме?.. Ертең Бас Прокурорға барамын...» деді. Фариза апайдың: «актер» деп өткізбей жатқан көрінеді дегеніне, Бас прокурор Ғалым Елемесов: «Фәке-ау, өнерден хабары бар адамның бізде қызмет істегені дұрыс емес пе, ол адамның жан-дүниесін жақсы түсінбей ме қайта» деп, бірден

«қабылдансын» деп қол қойған ғой. Бұл — Фариза апайдың абырой-беделінің арқасы.

Республикаға белгілі, беделді «Жалын» журналына орналасуыма да сабепкер болған апай болды. Табан астынан ауырып, «жедел жәрдеммен» емханаға түсіп, он адам жатқан бөлмеден бірақ шықтым. Ертеңіне қасында сол емхананың Бас дәрігері бар палатама Фариза апай келіп тұр. Әкем мен анам келгендей жылап жібердім. Содан кейін мені екі кісілік палатаға шығарып, табылай жатқан дәрі-дәрмектің бәрі табан астынан табылып, он күнде сауығып шыққаным бар.

Тағы бір жолы Астанада «Әй, осы сенің түрің ұнамайды... ауырасың-ау деймін...» деді де, министрге телефон соғып бір күнде жаңадан ашылған республикалық ауруханаға жатқызды. Басымызға іс түскенде де «араша» сұрап талай биліктің алдына барып, үлкен басын иген де осы Адам! Ата-анамыздан кейін бар жақсылықты Фариза апамнан көрдік дегенді бүгін айтпасақ Алланың алдында күпір болармыз. Жан апам-ау, жақсылығыңның қайсыбірін айта берейін...

Жиі араластық, қыздары Алмагүл, Гүлнар тұрмысқа шықты, Алмас, Айбек шаңырақ көтерді, бәрінде де шама-шарқымыз келгенше апайдың қасында болып, қолғабысымызды тигізуге ұмтылдық. Алмас үйленгенде Ғайникен апай бастаған құдалықтың көшіне Ислам мен мен де ілестік. Бұл біз үшін мақтаным, мәртебе болды. Сондықтан да Алмас пен келін Айданы еншілес баламыздай көреміз, ынтымақты отбасы, тәртіпті ұл-қыз өсіріп отырғандарына мақтанамыз. Алмагүлдің құдалығының үстінде бізді Шерхан, Әбіш, Кәрібай ағаларымызға таныстырып тұрып: «бұлар — Ислам мен Гүлсім менің мына балаларымның біріндей болып кетті...» деп таныстырғанын, жатсынбай бауырына басқанын біз ешқашан ұмытпаймыз. Әрине, бұл жақсылығы үшін апайды алтынмен аптап, күміспен күптей алмасак та көңілімізді, құрметімізді

азайтқан емеспіз. Науқастанып жүрген кезінде үнемі жағдайын біліп тұрдық, шет елде емделіп жатқан кезінде «мен де барып қасыңызда болайын» дегеніме, «қой, қыздар келіп қарап жатыр ғой... жұмысыңнан қалма» деді.

Соңғы рет қаңтардың екісі күні Ислам екеуіміз арнайы Астанаға барып көңілін сұрадық, бізбен бірге отырғысы келіп, орнынан тұрып ас үйге бармақ болып еді, әл-дәрмені болмай есік қасында тұрған орындыққа отыра қалды. Жүрегім жамандықты сезгендей, жүдеген түрінен секем алған мен апамды құшақтап өксіп-өксіп жылап қалдым. «Қой, жылама, Алланың дегені болады. Бар тамақ іш! Қазір мен де барамын» деп, қатқыл сөйлеп, мені ас үйге жіберді. Көпке дейін келмеген соң бөлмесіне келсем төсегінде теріс қарап жатып қалыпты. Басындағы кішкентай радионы барынша қатты қойған, әнші Бибігүл Төлегенова тамылжытып «Бұлбұл» әнін шырқап тұр. Қайран жалт-жұлт еткен жарық дүниесі! Өтерінді де, кетерінді де білсек те білмеген боламыз, өйткені шарасызбыз...

Апаймен талай сапарлас болдым: Қарағанды, Шымкент, Түркістан, Жаркентте... Фариза ақынмен болған кездесуге қатыстым, елдің зор ықыласын көрдім. Өзімнің туған жерім Түркістан ауданындағы Нұртас ауылында екі рет болды, анамның қолынан дәм татты. Ал анам апайдың шаңырағында талай болып, зерленген қымбат шапанын киді. Аға, жеңгем, бауырларымның атын атап, түсін түстеп сұрайтынын кайтерсіз. Өз өмірімде мұндай зердесі мықты адамды көрмедім. Таң қаламын. Бұл да жаратушының сүйген құлы — Фариза апам берген артықшылығы ғой.

Рас, Фариза апай бәрімізден басқаша, бәрімізден өзгеше болды. Оның Қазақстанның түкпір-түкпірінде таныстары, достары, жолдастары, оқырмандары көп еді. Олардың бәрімен хабарласып, хал сұрасып тұрды, оған уақыт табатын. Оның өлеңдерін оқығаны бар, тіптен оқымағандар да барған жерде қоғадай жапырылып алдынан шығады. Неге? Қалай? Бұл сұрақтың жауабын табу бізге қиын. Табу үшін аз да болса Фаризаға жақындау керек. Қайда ол бізге...

Фариза — математикадағы шешілмеген, шешілмейтін де есеп, қосындылары анықталмаған химиялық элемент, әлемі әлемге құпия сонау-сонау кеңістік... оған бір сөзбен ол мынадай адам еді деп анықтама беру қиын.

Өйткені, ол дөп болмайды, Фаризаның болмысын нақ ашпайды. Ақындығына талдау жасай аласың, жасағандар, әлі жасайтындар бар, көп.

■ ТӘБӘРІК

Фариза ОҢҒАРСЫНОВА,
Халық жазушысы, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты

Мына Жердің күшін-ай!

Мына Жердің күшін-ай!
Әулие екен Ньютон дегендерің.
Тартылыстар талқысын жеңем дедім,
жердегінің бәрінен жырақ кетіп,
отауына аспанның енем дедім.
Енем дедім биіктік әлеміне,
құпиялар сырына жетем дедім,
кезем дедім жан, жүрек мекендерін.
Өз жанымның сырларын аша алмасам,
ғұмырым да жердегі бекер менің!
Кешкім келген түп-тұнық нұрды кілең,
мөлдірлік деп мен жалғыз Күнді білем.
Шарттылықтар заңымен сыйыса алмай,
қағидалар қамалын сындырып ем,
бірақ мені бәрібір Жер өзінің
арқандады ғашықтық шылбырымен.
Қасиеттер қалмаған сыйынғандай
жерде өмір сүру де қиын қандай!
Рахатқа бату да мүмкін емес,
күн жайлаған межелі қиырды алмай.
Өтсем деп ем сананың саясында
жақсы көрмей, жек көрмей, күйіп-жанбай.
Шарасыздан шаршаған дертті жаным,
тоздыруға шақ жүрмін кек қынабын.
Жерде ғұмыр кешуің қиын кейде
көріп тұрып арасыз бен епті барын.
Бірақ тағы ғашық боп тұрмын бүгін —
жердің балдай азабын шекті жаным,
көтеріле беріп ем, мен бәрібір
қара жерге қайтадан кеп құладым!

Екеу-ақпыз. Отырмыз тіл қатыспай.

Екеу-ақпыз. Отырмыз тіл қатыспай.
Сен — Күншығыс, мен бейне Күнбатыстай.
Бұл үнсіздік қанша күн өмір сүрмек,
жүруші ек қой қайғы да, мұң да құшпай.
Неге, неге осынша алыстадық,
өліп-өшкен жүректі жаныштадық?
Сен отырсың жігіттік өрлігіңмен
иілуге алдымда намыстанып.
Менде ме деп бар кінә, мұңға баттым,
құптамаппын бас иіп, тыңдамаппын.
Көтергендей аспанды мен де отырмын,
нәзік жыныстығымды бұлдап-ақ тым.
Қойшы, жаным, пайда не бұдан ұтқан,
жүдеу тартты дүние, құлазып маң.
Біз екеуіміз «сыймаймыз», несіне онда
татулықты күтеміз мына жұрттан...

Ал оның тұлға ретінде қандай болмысты екенін анықтап, қанықтап айту, ашу мүмкін емес. Өйткені, ол сан қырлы бриллиант секілді, біресе бұл жағынан, біресе ол жағынан жалт-жұлт етіп тұрады. Тіптен кейде мың құбылып кетеді, оның ар жағында не жатқанын түсініп білу мүмкін болмай қалады, анықтауға өрен жетпейді. Оның бізден өзгешелігі де осында.

Фариза ақынды мен ешкімге, тіптен ақындық дарынын да Анна Ахматоваға да, Белла Ахмадулинаға да теңемеймін, ұқсатпаймын. Осылай тегененді жек көремін. Фариза — ол ешкімге ұқсамайды, ол өзіне-өзі ұқсайды. Ол дара, ешкімді қайталамайды, ол өзін-өзі қайталайды. Мағираға қосыламын: «алды-артындағы қаламгер қыздардың бір де бірінің жасай алмағанын жалғыз өзі тындырды». Рас қой, рас! Дара, жалғыз дегенде не дейсің. Қисыны келіп тұрғанды тілдің ұшынан қалай қиып тастарсың. Көп адам оны «құбылыс» деп есептейді. Біздің де осыған қол қойғымыз келеді. Шынында да, ол — дара құбылыс! Болашақта Фаризаның ақындығы жайында, адамдығы хақында талай-талай кітаптар жазылады. Ол сөзсіз!

Ал, бүгінгі естеліктер соған қосымша құрал болуға татиды деп есептейміз.

Гүлсім ОРАЗАЛИЕВА,
журналист

ДЛЯ ЭЛИТНОГО образования в Казахстане нет развитой экономики

Любая реформа должна быть не только продумана, обоснована, но и экспертами соответствующих ведомств должны просчитаны ее результаты в среднесрочной и долгосрочной перспективе, а также ее влияние на другие сферы. В области образования анализ нововведений вдвойне актуален и важен, потому что от их результатов зависит не только судьба школьников и студентов, но в целом экономическое развитие страны.

НИШ: БЕЗ КОРРУПЦИИ И ЕНТ

С советских времен были специализированные школы, те же физико-математические, с углубленным изучением иностранных языков и т.д.

Первые Назарбаев Интеллектуальные школы (НИШ) появились в стране 10 лет назад, и за это время они в известной мере оправдали надежды, которые возлагались на них. Многие вузы рады абитуриентам из НИШ – нишевские студенты показали неплохой уровень по учебе.

В конце прошлого года между руководством АОО «Назарбаев Интеллектуальные школы» и Казахстанско-британского технического университета был заключен меморандум о сотрудничестве. В нем было достигнуто соглашение о том, что с нового 2018-2019 учебного года КБТУ принимает выпускников НИШ, поступивших в этот вуз, на второй курс. Это признание высокого уровня НИШ. Вслед за КБТУ такое решение могут принять и другие вузы – имеются отдельные предварительные соглашения.

В Назарбаев Интеллектуальных школах удачно внедряется программа «Триединство языков» в силу ориентации на западную систему образования с английским языком и известной автономностью; ряд предметов преподается на казахском, русском и английском языках, ученики сдают международный экзамен. НИШ имеют интегрированную образовательную программу. В ее разработке принимали участие педагоги и партнеры из международного экспертного совета Кембриджского университета.

Выпускники НИШ, как и выпускники казахско-турецких лицеев (переименованы в «Билиминновационные лицеи») – «Образовательно-инновационные лицеи»), показали хорошие результаты по учебе, и многие вузы с удовольствием принимали их; немало их и в зарубежных университетах. Система НИШ заметно отличается от обычных школ – в них нет коррупции, «блата-свата», сбора денег с родителей, лишних учебных предметов; есть справедливая оценка успеваемости, раскрытие лидерских способностей, таланта каждого.

К тому же в эти школы поступают на основе большого конкурса лучшие ученики страны. Нишевцы обеспечиваются бесплатной школьной одеждой, бесплатным трехразовым питанием, учатся в новых просторных зданиях.

На мой взгляд, высокий уровень успеваемости в НИШ не только в отсутствии коррупционных составляющих при поступлении, ориентации на западную систему образования, ведении отдельных предметов на английском языке,

но и в освобождении этих школ от ЕНТ. ЕНТ отнимает много времени у школьников в обычных школах и значительно снижает качество знаний.

В НИШ – ДЕФИЦИТ КВАЛИФИЦИРОВАННЫХ ПЕДАГОГОВ

Конечно, НИШ – относительно новый проект и может иметь недостатки. В частности, имеется дефицит компетентных специалистов. Например, в программах НИШ заявлено развитие лидер-

ских качеств, командного духа, аналитического дара учеников и т.д. Оказалось, трудно сплотить команду из вчерашних отличников учебы – нужен, условно говоря, куратор-отличник, а таковых совсем мало, не говоря об отсутствии опыта такой работы в обычных школах, откуда идет набор преподавателей для НИШ.

И на практике эти заявленные качества трудно прививаются из-за дефицита педагогов, способных это осуществить. Да и в целом преподаватели НИШ показали невысокий уровень знаний.

Об этом заявила председатель правления АОО «Назарбаев интеллектуальные школы» Куляш Шамшидинова о наблюдениях, полученных в ходе конкурсного отбора преподавателей в НИШ, когда оценивались их знания по профильному предмету. Процедуру прошли 7 тысяч учителей. По словам Шамшидиновой, всего 5% учителей по элементарному тесту ответили на все 25 вопросов. При этом почти 70% тестируемых педагогов не смогли набрать пороговые 13 баллов. При этом Шамшидинова заявила, что большинство учителей почти не читают книги. К примеру, учителя по казахской литературе на собеседовании не смогли прочесть ни одного стихотворения из школьной программы.

Простое тестирование показало не только невысокий уровень знаний этих кандидатов. Возможно, работать изъявили желание не самые лучшие учителя из обычных школ. Ведь заработная плата в НИШ выше, чем в обычных школах, но не настолько высокая, чтобы опытные педагоги бросили свои насиженные места. Есть также

условный возрастной ценз – новая методика ведения занятий, их «европейская» новизна и т.д. требует «молодой крови», не говоря о трехязычном обучении.

Те есть кадровый вопрос стоит остро не только в НИШ – он имеет корни в обычных школах. Оказалось, в стране нет столько компетентных специалистов. И даже если поднять зарплату в НИШ до конкурентных с другими отраслями, столько компетентных учителей не найти.

В этом плане есть аналогичная ситуация и в высшем образовании, в котором большинство нишевцев с их «английскими» знаниями как «белые вороны». Во многих вузах – коррупция, старая материальная база, советская методика ведения занятий, старые учебники или просто переводные издания на казахский язык, «старые стены»

аудитории, не говоря о дефиците современных лабораторий, новых «английских» знаний и т.д.

Вузов, соответствующих НИШ как следующее звено образования, у нас мало – Назарбаев университет, КБТУ, КИМЭП и еще пар тройка вузов и все. В итоге остается уехать учиться за рубеж и даже остаться там после учебы, как недавно заявил ученик из талдыкорганского НИШ, который получил приглашение в ведущие вузы США.

Ведь кроме дефицита сильных вузов у нас неразвита экономика, которая не имеет подходящих производств для этих «по-английски» образованных кадров. Говорят, некоторые болашаковцы работают в ЦОНе, а многие из них остаются за «бугром». В итоге – порочный круг: школьная система образования Казахстана раньше готовила будущих студентов для российских вузов (будущих специалистов для соседней страны), а сейчас готовит и для Европы, США и т.д.

СЛАБАЯ СВЯЗЬ ШКОЛЫ С ЭКОНОМИКОЙ

Казалось бы, простые и ясные звенья одной цепи: элитные школы – элитные вузы – развитая экономика. Но когда имеются слабые звенья и это приводит к разрыву цепи, то трехязычное образование становится самоцелью?! Если в НИШ – дефицит квалифицированных педагогов, то откуда они возьмутся при внедрении нишевского опыта и трехязычного образования в обычных школах?!

Даже если гипотетически представить поднятие зарплат в обычных школах до уровня рыночных, то это не решит проблему с англоязычными кадрами. Пока же учителя-предметники получают небольшую надбавку за ведение на английском языке, а повышение зарплаты учителям 11 классов планируется лишь с сентября 2020 года.

В целом по стране нет прямой связи английского языка с производством, экономикой. Не говоря о том, что большинство детей не способны на соответствующем уровне усвоить три языка – даже в НИШ есть такая проблема.

Слепое внедрение опыта НИШ и трехязычного образования в обычных школах приведет к снижению уровня образования: его не смогут внедрить по очень простой причине – из-за отсутствия соответствующих кадров. Надо понимать, что школьные предметы должны преподавать носители языка. Например, чтобы решить эту проблему, в НИШ приглашают преподавателей из-за рубежа.

А в обычных школах преподавание на английском языке основных предметов предоставляют учителям, прошедшим 3-месячные курсы! В итоге многие школьники не будут знать ни сам предмет, ни английский язык и потратят свое драгоценное время впустую.

Министр Ерлан Сагадиев заявил, что в 2019 г. 13,5 тысячи школьных преподавателей начнут обучать четырем предметам на английском языке. В Казахстане

имеется 7100 государственных общеобразовательных школ. Количество учителей разделим на количество школ и получим 1,9. Получается, в среднем на каждую школу придется меньше 2 учителей. Интересно, как они будут преподавать четыре предмета на английском языке?

МОН РК должно учитывать потребности экономики. В частности, есть нехватка специалистов и рабочих для сельского хозяйства, специалистов рабочих профессий, технического профиля, строителей и т.д.

Согласно Госпрограмме развития образования РК на 2011-2020 гг., общей целью образовательных реформ в Казахстане является адаптация системы образования к новой социально-экономической среде. Инвестиции в человеческий капитал крайне необходимы для создания технической прогрессивной, производительной рабочей силы, которая может адаптироваться в быстро изменяющемся мире. Успешными экономика будущего будут те, которые инвестируют в образование, навыки и способности населения. Образование необходимо понимать как экономические инвестиции, а не просто как затраты на социальные нужды.

То есть вместо повсеместного введения обучения четырех предметов на английском языке было бы экономически целесообразно введение предметов по профориентации, в том числе и рабочих профессий. В советское время слабо успевавших школьников на правляли на учебу в ПТУ, СПТУ. В самом деле, зачем углубленный английский язык для механизаторов, грузчиков, строителей, животноводов и т.д.? Им бы хотя бы определенные знания на родном языке, которые пригодятся в жизни и будущей профессии.

Обучение четырех предметов на английском языке во всех общеобразовательных школах из-за своей неосуществимости нарушает общеобязательные стандарты образования, прописанные в Конституции РК, не говоря о нарушении языкового законодательства.

По этой причине английский как язык обучения необходимо вводит только в те школы, где есть подготовленные на соответствующем уровне учителя и школьники. И эти школы перевести в разряд лингвистических, куда будут принимать в 1 класс на основе собеседования, а неуспевающих учеников – переводить в обычные школы. А в остальных школах английский язык изучать как иностранный, и их должно большинство.

Пока казахские женщины не встанут на сторону языка – ничего не будет

Почему в Казахстане любят кричать о значимости государственного языка, но не любят что-либо делать, а также как действительно быстро выучить казахский, рассказал корреспонденту ИА «NewTimes.kz» эксперт и автор самоучителя «Ситуативный казахский» Канат Тасибеков.

С самого начала нас очень интересовал вопрос, действительно ли верны статистические данные, утверждающие, что 82% казахстанцев знают государственный язык. Как оказалось, эксперт с данной статистикой не согласен.

«Это завышенная цифра. Статистика врет. Даже президент говорил, что половина казахов не владеет казахским. Языковая ситуация в течение 25 лет не особо поменялась. Люди как владели языком плохо, так и владеют им на том же уровне. Он плохо дается взрослым людям и представителям других национальностей. А все потому, что нет достаточной мотивации», — рассуждает Канат Тасибеков.

Тогда возникает другой, не менее резонный вопрос: откуда взять эту самую мотивацию? По словам эксперта, государство должно создать языковую среду и тем самым хорошую мотивацию к изучению.

«Казахский язык в первую очередь нужен самим казахам. Ведь кому, если не нам? Казахи просто не осознали того, что, не владея языком, они с большой натяжкой могут называть себя казахами. И почему мы тогда удивляемся, когда другие этносы равняются на таких людей? Они вправе сказать: «Почему я должен знать язык? Ты же его не знаешь, сначала сам выучи», — считает собеседник.

Канат Тасибеков уверен, что есть «обычные болтуны, которые просто пользуются языком как разменной монетой, и ничего не делают для улучшения ситуации».

«Я, например, пишу книги по изучению языка, активно публикую посты в соцсетях и поздравляю всех с праздниками на казахском.

Самое замечательное, что на мои поздравления отвечают представители разных национальностей! Просто все должно подаваться с юмором, интересом. А скандалы, истерики и драки никак не помогут. Если ты писатель, то не кричи на каждом перекрестке о значимости языка, а напиши хорошую новеллу, которую захочется прочитать. Как говорится, если знаешь язык — научи соседа», — высказывается автор самоучителя «Ситуативный казахский».

В беседе Канат Тасибеков поведал и о своей собственной истории изучения родного языка, которая началась семь лет назад с твердого решения во что бы то ни стало научиться выражать свои мысли на казахском, и, быть может, когда-нибудь даже написать песню. В первую очередь, проштудировав учебники и методики изучения, он пришел к выводу, что все это абсолютно не подходит взрослому человеку, решившему заняться самообразованием.

«Вот в те самые моменты у меня и начала зарождаться собственная методика. Обычно у нас в детсадах, школах, университетах учат всех одинаково: алфавит, слова, грамматика. А это неправильно. Я убедился в том, что нужно заучивать фразы для стандартных ситуаций, повторять их за носителем языка. В течение полугодия таким образом можно сносно начать говорить. Среда сама не учит, и язык через поры не проникает», — делится опытом Тасибеков.

Абсолютно неожиданно собеседник поделился мыслями о том, что настоящую власть в своих руках держат казахстанские женщины, которые должны действовать, пока «мужчины орут о важности языка и ничего не делают».

«Пока казахские женщины не встанут на сторону языка — ничего не будет. Они должны нести языковую культуру в семью. А то получается, что только за границей у казахов просыпается национальная гордость, и они

начинают между собой на ломанном казахском разговаривать», — заявил Тасибеков.

По его мнению, разговоры на ломанном казахском в идеале нужно прекращать, не привнося в казахский слова из других языков. И именно в этом должна помочь яростно обсуждаемая в последнее время латиница.

«Сейчас мы берем слова из русского. Например, слово «самовар» пришло из русского, мы его приспособили, и получился «самауыр». Мы их произносим так, как они на русском пишутся. А ведь сейчас таких слов тысячи, вот и получается, что казахи с русским акцентом разговаривают. А с переходом на латиницу мы будем брать слова из других языков, приспособлять к своей фонетике и использовать. Все абсолютно языки так делают», — объясняет Тасибеков.

И если за переход на латиницу эксперт выступает обеими руками «за», то ввод трехязычия он категорически не поддерживает, аргументируя это тем, что «мы, мягко говоря, казахскому детей научить не можем. С какого перепуга тогда мы сможем их выучить английскому?».

«Мне кажется это утопической идеей. Прекрасной, наивной и неосуществимой. На нее потратятся деньги, но она, к сожалению, нежизнеспособна. Нельзя всех детей под одну гребенку ровнять. Нужно усилить изучение казахского и английского в школах, но те дети, которые потом поедут в «оксфорды» и «кембриджи», просто пойдут в спецшколы, где выучат английский. А тот, кто после школы в родном ауле останется, зачем ему изучать физику и химию на английском?» — вопрошает эксперт.

С последней фразой можно не согласиться: нельзя знать наперед, какие знания понадобятся детям в жизни. Мечта о том, чтобы дать всем детям возможность конкурировать, будь то лицеист или ребенок из глубинки, достойна права на жизнь.

Юлия СЕРЕГИНА
newtimes.kz

Казахский язык наступает: как реагировать бизнесу?

Молодежь выбирает казахский язык, но бизнес все еще ориентируется на русский. Кто преодолет этот разрыв — выигрывает в деньгах. Поведенческие характеристики казахско- и русскоязычной молодежи в Казахстане существенно различаются. Об этом заявляет Динара Абильдинова, руководитель проектов отдела качественных исследований BRIF Research Group.

РАЗНЫЕ ВЗГЛЯДЫ НА ЖИЗНЬ

По ее словам, русскоязычные — это в основном городская молодежь. Она менее патриотична, прагматична, ей присущи сильные эмиграционные настроения. Многие казахомыслящие молодые люди относятся к региональной молодежи. Это патриоты, которые хотят жить в своей стране и которых волнуют вопросы власти, в частности, как в будущем пройдет ее транзит

— Если отталкиваться от регионов, мы попробовали разделить казахстанскую молодежь на три основных сегмента. Большинство, 2,1 млн человек (или 50%) составляют «консерваторы». Чаще всего их можно встретить на юге и западе страны.

Следующий сегмент, 1,4 млн человек — это «люди, ориентированные на Россию». Чаще всего их можно встретить на севере, востоке и в центральной части Казахстана. Остальные 17% — это «креативные космополиты», численность которых 0,6 млн человек. Локализируются они в основном в Алматы и Астане, — рассказывает Абильдинова.

ЮГ И ЗАПАД

По ее словам, «консерваторы» на юге и западе тоже отличаются.

— Казахи на западе воинственные и храбрые, с ними тяжело найти общий язык, они верят в какую-то свою особенность и весьма патриотичны. А если ты, будучи казахом или казашкой, заговоришь с ними на русском или пусть даже на «шала-казахском», они могут обидеться, а в магазине не обслужить. На юге казахи более просты, открыты и неконфликтны. С ними достаточно легко найти общий язык, они весьма предприимчивы и легко подстраиваются под обстоятельства, — отмечает эксперт.

ТРЕНД НА КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

По мнению эксперта, создавая и реализуя свой продукт, бизнес должен ориентироваться на целевую аудиторию именно запада страны, так как она локализуется в высокодоходном регионе.

А значит, это клиенты с деньгами. Юг берет количеством и

является основным поставщиком молодежи для всей страны. И это главная причина, по которой стоит с ним считаться.

По данным агентства BRIF Research Group, среди молодого поколения наблюдается рост популярности казахского языка. Так, с 2001 по 2017 годы количество молодежи, выбравшей при поступлении казахский как язык обучения, увеличилось вдвое — с 30% до 63%. Обучающихся на русском языке в этот же временной промежуток сократилось с 69% до 33% соответственно.

— Увеличивается и потребление контента на казахском языке. Об этом можно судить по количеству подписчиков на наших звездах в Instagram, — замечает она.

ТРУДНОСТИ ПЕРЕВОДА

Однако, по словам Земфиры Ержан, редактора kiel7su.kz, сегодня в Казахстане существует проблема некачественной рекламы на казахском языке. Зачастую рекламные слоганы переводятся некорректно, что полностью меняет смысл заложенного сообщения.

— Реклама на казахском языке безграмотная, невежественная, непрофессиональная и чуждая той аудитории, на которую при-

звана быть рассчитана, — отмечает Ержан.

Это происходит, потому что казахский копирайт является переводным изначально. Он создается на последней стадии рекламной компании и оплачивается символическими суммами.

— За 1500 тенге получить качественный рекламный слоган в принципе невозможно. Поэтому казахский рекламный текст — это всегда имитация. Он не соответствует законам казахской грамматики, — констатирует специалист.

КТО ОСТАЕТСЯ, ТОТ «МУЗЫКУ И ЗАКАЗЫВАЕТ»

По словам политолога Айдоса Сарыма, в ближайшее время ситуация повернется таким образом, что если бизнес не будет работать на казахском языке, ориентирясь

на казахскоязычную аудиторию, он будет сильно терять.

— Сегодня появляется много обращений, связанных с языком обслуживания. Казахскоязычная аудитория растет вместе со своими запросами, по пирамиде Маслоу, и это уже не «потребители «Доширака». Если рассматривать структуру населения, мы видим, что русскоязычная молодежь в основном ориентирована на выезд. Казахскоязычная же остается, выходит из университетов, является. И для нее наступает период ответственности: молодые начинают задумываться, какой лучше взять кредит, какую купить машину. В соответствии с этим бизнесу и надо пересматривать свою стратегию, — заключает политолог.

Татьяна КИСЕЛЕВА
365info.kz, 05.06.2018

ОТ УЧИТЕЛЯ К НАСТАВНИКУ: новая парадигма современного образования

Чтобы быть хорошим преподавателем, нужно любить то, что преподаешь, и любить тех, кому преподаешь.

В. Ключевский

Современная школа постепенно меняется. Небыстро, нелегко, так как, впервые в нашей стране образование станет системой привития мышления и навыков успешных людей. Успех – желанное состояние каждого человека и естественно, каждому хотелось бы иметь в жизни успех и знать, как его достичь.

РЕБЕНОК НЕ ПРИХОДИТ В ШКОЛУ НЕУДАЧНИКОМ

Есть цель, и она очень понятна: вхождение Казахстана в тридцатку лучших стран мира, которых, помимо сильной экономики, отличает высокоразвитая система образования. Для достижения данной цели необходимо всем участникам образовательного процесса, в том числе педагогам, руководителям организаций образования, родителям понять природу успеха и на собственном примере обучить этому детей, новое поколение.

Сегодня учитель является не просто источником знаний, а является другом, наставником который помогает открыть в ученике его скрытые возможности, мотивирует к поиску новых знаний, стремится заинтересовать своим предметом. Учителю необходимо постоянно работать над собой, пополнять базу знаний. Актуальным являются для каждого педагога вопросы: Как сделать урок интересным, ярким? Как увлечь ребят своим предметом? Как создать на уроке ситуацию успеха для каждого ученика? Какой современный учитель не мечтает о том, чтобы ребята на его уроке работали добровольно, творчески; познавали предмет на максимальном для каждого уровне успешности?

Учитель должен помнить, что ребенку необходимо помогать добиваться результата в учебной деятельности, а для этого нужно создавать ситуации успеха. Использование ситуации успеха должно способствовать повышению уровня качества знаний учебного материала, а также помочь учащимся осознать себя полноценной личностью. Ни один ребенок не приходит в школу неудачником. Он приходит в школу преисполненный желания учиться. Без ощущения успеха у ребенка пропадает интерес к школе и учебным занятиям. Поэтому необходимо создать условия, при которых ребенок, выполняя учебное задание, неожиданно для себя пришел бы к выводу, раскрывающему неизвестные для него ранее возможности. Он должен получить интересный результат, который мотивирует его к поиску новых знаний.

СЛУШАТЕЛЬ «ӨРЛЕУ» – ПОБЕДИТЕЛЬ РЕСПУБЛИКАНСКОГО ЧЕМПИОНАТА

В связи с этим неопределима роль «Национального центра повышения квалификации «Өрлеу», где учителя совершенствуют свое педагогическое мастерство, находят ответы на волнующие вопросы, учатся быть наставниками для своих воспитанников, по-новому начинают смотреть на свою педагогическую деятельность. В каждом уголке нашей страны самоотверженно трудится профессорско-преподавательский состав АО «НЦПК «Өрлеу», которые, работая в рамках обновления содержания, вооружают новыми знаниями учителей, учат вести уроки в современном формате, применяя активные формы и методы преподавания, побуждают в учителе требовательность к себе, мотивацию к постоянному самообразованию.

Деятельность филиала Акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» института повышения квалификации педагогических работников по городу Алматы направлена на исследование природы эффективного и успешного образования, изучение передового отечественного и зарубежного опыта, воплощение лучших идей в профессиональную практику педагогов нашего города.

Образовательные услуги по повышению квалификации педагогических работников системы среднего образования охватывают курсы по трем направлениям:

1. краткосрочные курсы, в том числе курсы в рамках обновления содержания образования;
2. модернизированные уровневые курсы;
3. предметно-языковые курсы по изучению английского языка.

Согласно плану курсов повышения квалификации на 2017 г., Институт обучил 3640 педагогов на 120 курсах.

Краткосрочные курсы проводятся двух видов – одно и двухнедельные курсы для всех педагогов дошкольного, среднего, специального (коррекционного) и дополнительного образования по актуальным

проблемам по программам, разработанным АО «НЦПК «Өрлеу», и курсы в рамках обновления содержания среднего образования для учителей-предметников.

По программам АО «НЦПК «Өрлеу» было проведено 33 курса, 837 чел., из них для работников дошкольного образования – 20 курсов охватом 520 чел.

Необходимо отметить, что АО «НЦПК «Өрлеу», являясь проводником государственной политики в области образования, всегда откликается на актуальные запросы общества. В рамках выполнения Послания Президента РК Н. Назарбаева народу Казахстана «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность», в стране уделяется первостепенное значение подготовке специалистов по естественнонаучной, инженерии и технологиям, а также повышению квалификации и углублению знаний в области автоматизации, роботиза-

ции, изучению искусственного интеллекта.

В связи с этим широкое развитие получили робототехника и STEM-образование. В учебные программы внедряются элементы STEM, призванные через математическое моделирование, научные инновации повысить функциональную грамотность обучающихся, развить научно-исследовательские навыки в проектной деятельности.

Подготовка педагогов по робототехнике осуществляется через краткосрочные курсы повышения квалификации. Так, в 2017 г. по основам робототехники были проведены 3 курса охватом 75 человек. В ходе курсов слушатели выполняли практические работы на учебных конструкторах LEGO® MINDSTORMS® EV3 и контроллерах Arduino. Учителя, применяя теоретические знания, составляли программы, конструировали роботов и различные устройства на базе Arduino. Слушатели защищали проектные работы, где они доказывали математические и физические закономерности, решали задачи с помощью роботов.

Для слушателей были созданы все условия для формирования навыков конструирования, развития творческого мышления. Это уже дает определенные результаты. Так, учитель ШГ №152 Ахметов Б.Т. во

Подготовка педагогов по вопросам инклюзии является наиболее актуальной проблемой в условиях внедрения инклюзивного образования в общеобразовательную среду. Проблемы адаптации и социализации детей с особыми потребностями были освещены на курсах подготовки учителей общеобразовательных школ по инклюзивному образованию, впервые проведенного в расширенном формате – в объеме 160 часов, где на 2-х курсах обучились 57 чел.

В рамках подготовки по методике преподавания «Әліппе»-«Букваря» был проведен курс для 5-ти воспитателей дошкольных групп, методистов методических кабинетов при Управлении образования г. Алматы, задействованных в апробации.

Стоит отметить, что обновление коснулось не только содержания образования, но и формата проведения занятий. Так, наряду со ставшими традиционными мастер-классами, дискуссиями, проводятся тренинги, практико-ориентированные семинары, выездные практические занятия. Также широко применяются различные формы получения обратной связи во время курсов, в посткурсовой и межкурсовой периоды.

Второй год проводятся курсы повышения квалификации педагогических кадров в рамках обновления содержания среднего образования. Так, в 2017 г. было проведено 80 курсов, обучено 2652 чел., в том числе 7 курсов (210 чел.) – по дополнительному контингенту.

Модернизированные уровневые курсы проводились по программе «Эффективное образование», где обучились 72 человека на 3-х курсах и по программе «Общечеловеческие ценности на уроке» – 1 курс, 25 чел.

Еще одним нововведением стало проведение для учителей информатики, физики, химии, биологии предметно-языковых курсов по изучению английского языка по двум программам: для начинающих в объеме 640 ч. (обучено 36 чел.) и для продолжающих в объеме 470 часов (18 чел.). По окончании данных курсов лингвистическая компетенция слушателей достигла уровня В2, позволяющая им преподавать свой предмет на английском языке. В отличие от других подобных курсов, программы АО «НЦПК «Өрлеу» предусматривали изучение методики интеграции языка и предмета (CLIL) с последующей выдачей сертификата ТКТ CLIL.

На сайте www.almaty-pkso.kz в помощь учителю размещены: видео-уроки, фрагменты урока (структура урока), методические рекомендации, разработан глоссарий по предметам естественно-математического цикла. Успехи учителей экспериментальных групп вдохновляют. Радует энтузиазм учителей-предметников, их готовность и желание расти, идти в ногу со временем!

На сегодняшний день есть достижения, нарабатан опыт: двое учителей биологии, участвуя в конкурсе ТЕА посольства США, вошли в десятку лучших учителей РК и получили грант на обучение в университете США – учитель биологии Дякина Е.В. (ОШ № 69) в сентябре 2015 г. и учитель биологии Пайсов Ю.П. (гимназия № 105) в сентябре 2016 г. Во всероссийском конкурсе «1 сентября» в разработке планов уроков на английском языке: учитель химии Белоусова Т.В. (ОШ № 95) заняла I место в 2015 г., учитель физики и математики Михайличенко Е.В. (ОШ № 95) заняла I место в 2016 г.. Опыт экспериментальной школы-гимназии № 153 (с уйгурским языком обучения) по внедрению полиязычия изучается и распространяется в Центрально-Азиатском регионе ВКНМ ОБСЕ.

Раиса САДВАКАСОВА,
директор филиала АО «НЦПК «Өрлеу»
ИПК ПР по г. Алматы,
доктор пед. наук

ӘЛЕМДЕ ТҰҢҒЫШ РЕТ ТАҢҒАЖАЙЫП ОПЕРАЦИЯ ӨСКЕМЕНДЕ ЖАСАЛДЫ

Әлемде тұңғыш рет Өскемен қаласында нефрэктомия операциясы (бүйректі алып тастау) роботталған хирургия жүйесінде жасалды. Осындай технологиямен бүйрекке теңдесі жоқ үш бірдей ота жасаған шығысқазақстандық хирургтердің тәжірибесі медициналық әдебиеттерге алтын әріптермен жазылатын күн де алыс емес. Италиялық профессор Стефано Джидаро жерлестеріміздің еңбегін ғылыми жұмысына арқау етпекші.

Облыс әкімі Даниал Ахметовтің тікелей қолдауымен Өскемен қаласында ашылған роботтандырылған хирургия және трансплантология орталығы денсаулық саласындағы инновациялық қадамның жаршысы. Орталықты ашқандағы мақсат – диагностика мен емдеудің инновациялық әдістерін енгізу болатын. Нәтижесінде облыс тұрғындары жоғары технологиялы медициналық қызметке қол жеткізді. Ерекше клиниканың қызметі ғылым мен білімді, клиникалық емдеуді ұштастыру арқылы жүзеге асады. Енді шығысқазақстандықтарға ат арытып, Астана мен Алматының ғылыми орталықтарына барып қажеті жоқ. Керісінше, бүгінгі таңда еліміздің түкпір-түкпірінен науқастар біздің орталықтың қызметін пайдалануға өтініш білдіруде. Қазірдің өзінде 40-тан астам ота жасалыпты.

Естеріңізге сала кетейік, орталықта 3 755 млн. теңгеден астам қаражаттың диагностикалық, оңалту және басқа да жабдықтары орнатылған.

Италиялық ғалым наурыз айында жасалған алғашқы отадан кейін-ақ өскемендік әріптестерінің еңбегіне жоғары баға беріп, олармен бірге жұмыс істегенін мақтан тұтатынын жазған болатынбыз. Профессорға ассистент болған хирург Ринат Мұздыбаев нефрэктомия операциясын бұл жолы ешкімнің көмегінсіз, өз бетімен жасап шықты.

Жас хирург Германия мен Милан қаласында арнайы тренингтерге қатысып, профессордан дәріс алып келген-ді. Роботты хирургия ең алдымен ұжымдық жұмыстың нәтижесі болғандықтан, екі медбике де білімдерін ұштап қайтқан еді.

– Біз бүйректі лапароскопиялық әдіспен сылып алып тастауды бұрыннан меңгергенбіз. Ал 64 жастағы зыряндық пациент клиникаға жедел жәрдем көлігімен, ауыр күйде түсті. Бұл кісі бізге бұрын да бірнеше рет келгенімен, диагноз қоюда қиындық туған, – деп ой бөлісті бізбен жас хирург.

– Бүйрегінде қатерлі ісік бар болып шықты, көп қан жоғалтты. Науқастың өмірін сақтап қалу үшін, роботталған жүйемен ота жасау дұрыс деп шештік. Өйткені, бұл технология пациентке қауіпсіздеу. Нәтижесінде метастаза болмас үшін, кеселді бүйрегін қасындағы тіндерімен қоса сылып алып тастадық.

Қазір сауығып, үйіне шыққан

науқас онкологиялық диспансерге тіркеуге алынған.

Ринат Мұздыбаевтың сөзіне қарағанда, роботты хирургия жүйесінің мүмкіндіктері шексіз. Ол әсіресе күрделі оталарды жасауда аса тиімді. Жерлес хирург алдағы уақытта простатэктомия (қуықасты безіне) отасын жасау-

ды жоспарлап отырғанын айтады. Қазір роботты жүйені дәл осы операцияны жасау үшін қалай басқару қажеттігін Стефано Джидаромен ақылдасып жүр. Оның айтуынша, осындай технологиямен жасалған ота кезінде ағзаның қиын тұстарына бару, органды жан-жағынан қарау мүмкіндігі

операцияның сәтті өтуіне тікелей ықпал етеді. Өйткені, роботтың басқаруындағы «хирургтің қолдары» ешқашан шаршамайды, қимылы мүлт кетпейді.

– Профессор Стефано Джидаро біздің дәрігерлерге үнемі шеберлік сыныптарын жүргізіп келеді, – деп толықтырды облыстық денсаулық сақтау басқармасының басшысы Марат Шоранов. – Былтыр біз төрт маманды оқытқан едік. Быыл сонымен қатар гинекология, жалпы хирургия, онкология, торокальді хирургия саласындағы мамандарды қосымша жібермекпіз. Жыл аяғына дейін аталмыш құрал-жабдықта ота жасайтын 6-7 хирургті дайындасак дейміз. Сонда роботталған жүйені бұрынша қолдануға мүмкіндік туады. Оның үстіне хирургтерге симуляциялық орталықта алдағы оталарға дайындықтан өтуге жағдай жасалған. Олар осындағы құрал-жабдықтардың көмегімен дағдыларын ұштап үйренеді.

ТӘЖІРИБЕМІЗ ҒЫЛЫМИ ЕҢБЕККЕ ЕНГІЗІЛЕДІ

Миландық доктор біздің ескі танысымыз. Наурыз айының соңында елімізде роботталған жүйені қолданған тұңғыш

хирургиялық операцияны өскемендік хирургтер Стефано Джидароның көмегімен жүзеге асырғаны белгілі.

– Мен әлемнің әр елдерінде Америкадан Жапонияға дейін дәрігерлерге аталмыш технологияны клиникаларда енгізуге қолдау көрсетемін. Клиникалық тәжірибенің дамуын қадағалаймын, – дейді Стефано Джидаро. – Өскеменде, сіздердің бірегей әрі сәнді орталықтарыңызда жергілікті докторлармен кейбір урологиялық оталарды әлемде тұңғыш рет қолға алудың тамаша мүмкіндіктері бар. Олардың кейбіреуін тіпті де жеңіл деуге келмейді. Сол себепті бұл компания үшін де, клиника мен пациенттер үшін де аса маңызды сәт. Сіздердің тәжірибелеріңізді ғылыми мақалаларда көрсеткен сәттен бастап, осы технологияны қолданатын басқа клиникалардың барлығы да өз қызметтерінде алдымен сіздердің еңбектеріңізге сүйенуге мәжбүр болады. Осылайша клиникалық және ғылыми белсенділікті арттырудың нәтижесінде жалпы денсаулық сақтау саласында емдеудің сапасы жақсарыды.

Облыстық денсаулық сақтау басқармасының басшысы Марат Шорановтың түсіндіруінше, мұндай ғылыми мақалалар бір екі күнде жазылатын нәрсе емес. Оның клиникалық, сараптамалық негіздері болуы керек және бұл ұжымдық еңбек болып табылады. Стефано Джидаро – Еуропалық урологиялық ассоциациясының белді хирургі. Дәл осындай кәсіби маманмен жұмыс істеу – біз үшін де үлкен мәртебе. Шетелдік ғалым бізге тәжірибемізден дұрыс қорытынды шығаруға көмектесетін болады. Мақаланы медициналық баслымдарға бағас бұрын оған лицензия алу керек, көптеген комиссиялар мен оппоненттердің бағасы қажет, содан кейін барып баспаға кеткен еңбек 2-3 айдан бастап 10-11 ай аралығында жарық көруі мүмкін.

ДИАМЕТРІ 3 МИЛЛИМЕТРДЕН АСПАЙТЫН АСПАПТАР

Профессор Стефано Джидаро танымал хирург әрі Миландағы «TransEnterix» фирмасының хирург кеңесшісі болып табылады. Сол себепті роботталған жүйенің алдағы уақытта жетілдіре түсуді талап ететін осал тұстарын жақсы біледі. Біздің роботталған хирургия орталығы дәл осы фирманың құралдарымен жабдықталған.

– Біздің жүйе басқа кез-келген технологияларға бейімделуге немесе басқаларымен бірлесіп істеуге бейім. Мысалы, жарықты қолдану әдісі басқа бірде-бір камерамен көруге болмайтын нәрселерді байқауға мүмкіндік береді. Қазір жүйені жетілдіре түсуді ойластырудамыз, әлемге диаметрі 3 миллиметр құралдармен жұмыс істеу мүмкіндігін берсек дейміз. Бұл аспаптарды әсіресе балалармен жұмыс істегенде қолданған ыңғайлы, – дейді ғалым кеңесші.

МҰСТАФА ӨЗТҮРІК МЕКТЕБІНІҢ ӨРІСІ КЕҢЕЙІП КЕЛЕДІ

Алматы облысындағы Өтеген батыр кентінде осы аймақтың таеквондо «WT» біріншілігі болып өтті. Облыстың барлық аудандары мен қалаларынан келген екі жүзден аса балалар мен жасөспірімдер Шығыс жекпе-жегінен күш сынасты. Екі күнге созылған ауқымды шараның ашылу салтанатында ҚР Мәжіліс депутаты, Ауған соғысы ардагерлері ұйымдарының «Қазақстан ардагерлері» қауымдастығының төрағасы, республикалық «Әмбебап жекпе-жек федерациясының» президенті Бақытбек Смағұл сөз сөйлеп спортшыларға сәттілік тіледі.

Алдымен спорттың бұл түрінің ерекшеліктері мен біздің елімізде таралу тарихы туралы қысқаша айта кетелік. Таеквондо 2000 жылдан бастап олимпиадалық спорт түрі болып саналанады. Ол корей халқының ежелгі ұлттық спорт түрі, екінші жағынан заманауи күрес жүйесі болып табылады. Таеквондода спортшының аяғы мен қолы қатар жұмыс істейді, мақсаты – жарыс ережесіне сай келетін әдістерді пайдалана отырып жеңіске жету. Әсіресе темір үзетіндей тепкі мықты қару есептеледі. Спорттың бұл түрі адамды өз-өзіне сенімді етіп, салқынқандылық пен сабырлы мінезді қалыптастыруға көмектеседі.

Турнирде 11 алтын, 10 күміс, 25 қола медальдар сарапқа салынды. Балалар мен қыздар жылдар бойы бекер жаттықпағанын бірден аңғартты. Әрбір кездесу тартысты, қызықты өтті. Жалпы командалық есеп бойынша «Арыстан» командасы жеңімпаз

атанды. Екінші орынға Талғар ауданы спортшылары көтерілді. Үшінші орынды Балалар мен жас өспірімдер спорт мектебінің тәрбиеленушілері иемденді. Жеңімпаздар мен жүлдегерлерге турнир кубогы мен «Смарт ТВ» теледидары тарту етілді. Кубок пен бағалы сыйлықтарды Облыстық таеквондо федерациясының президенті Нұрлан Есілбаев салтанатты түрде өз қолымен табыстады.

Ия, мәселе кімнің қай орын немесе қандай сыйлық алғанында емес шығар. Ең бастысы – спорттың бұл түрі Алматы облысында бұқаралық сипатқа ие болғаны қуантады. Бір кездерде аты әйгілі, таеквондодан әлемнің алты дүркін чемпионы Мұстафа Өзтүрік негізін қалаған біздің еліміздің таеквондо мектебінің өрісі кеңейіп, оның жолын қуатын жастардың қатары көбейіп келе жатқанына көз жеткіздік. Жастарымыз қазақтың атын дүниежүзіне паш еткен Мұстафа Өзтүрік шыққан биіктен көріне білсін деген тілегімізді айтқымыз келеді.

Нұрлан ЕСІЛБАЕВ,
Алматы облысы
Таеквондо
федерация-
сының президенті,
таеквондодан
жетінші дан қара
белбеу мен «Намыс»
орденінің иегері:

– Қазір елімізде Елбасының бастамасымен рухани жаңғыру бағдарламасы іске асырылып жатыр. Біздің болашағымыз – жастардың рухани биік, дені сау болуы үшін спорттың алар орны ерекше. Олардың патриот, өз отанының тірегіне айналуы – бүгінгі беріп жатқан біліміміз бен тәрбиемізге тікелей байланысты. Осы бағытта біздің федерация тұрақты жұмыс істеп келеді. Бүгінгі күні байқап отырғанымыздай облыстың барлық аудандарында таеквондомен айналысуға мүмкіндіктер жасалған. Жастарымыз үлкен ынтамен, саналы түрде осы спорт түрімен айналысуда. Демек таеквондо бұқаралық сипат ала бастады деген сөз. Ертеңгі күні еліміздің көк туын әлемдік аренада желбірететін осы жастарымыз болуы керек. Алға қойған мақсат, жопарларымыз аз емес. Осы таеквондо шыққан Оңтүстік Корея елімен байланыс орнаттық. Жақында сол елге барып жаттықтырушыларымыз біліктілігін арттырып, тәжірибе алмасып қайтпақшы. Олардың да белгілі мамандарын шақырып, өзімізде шеберлік сабақтарын өткізу ойымызда бар. Бұл шаралар облысымызда осы спорт түрінің сапалы дамуына өз септігін тигізеді деп ойлаймын.

ШИРЕК ФИНАЛ ШИЕЛЕНІСТІ БОЛМАҚ

Футболдан Ресей жерінде өтіп жатқан әлем чемпионаты шешуші кезеңге бет бұрды. Алғашқы айналымдарда жеңілген командалар еліне қайтса, Англия, Бразилия, Бельгия, Франция, Швеция, Ресей, Уругвай, Хорватия құрамалары ширек финалда өзара күш сынасатын болды.

Тартысты доп додасы биыл тосынсыйға толы болғанын алдымен атағанымыз жөн. Футбол десе ішкен асын жерге қояр әлемдегі миллиондаған жанкүйерлер жүйкесіне аз салмақ түскен жоқ. Көріпкелдігімен танылып жүрген белгілі мамандардың өзінің болжамдары айдала қалды. Басты үміткерлер саналатын саңылақ командалар сүрініп-шалынып ширек финалға жете алмай алыстан атшаршатып келген мыңдаған жанкүйерлерін жер-

ге қаратты. Әлем чемпионы Германия футболшыларының дәп биылғыдай мұндай мүшкіл күйін ешкім көрмеген шығар. Ойынның соңғы секундына дейін тынымсыз жүгіретін, шаршап-шалдығуды білмейтін атакты германиялықтар әлем алдында өздерінің шарасыздықтарын көрсетті. Оңтүстік Корея футболшылары 2-0 есебімен ойсырата ұтып, «неміс машинасының» үнін біржолата өшірді. Леонел Мессидей марғаскасы бар Аргентина

құрамасы да ширек финалға шыға алмады, олардың жолын француздар кесті. Әлемнің әйгілі футболшысы Диего Мародонна арнайы келіп жанкүйер боламын деп жүрегін ауыртып, «жедел жәрдем» шақыртуға тура келді. Былғары доптың білгірі испандықтар да орыстарға жол берді. Футболдың атасы саналатын ағылшындар болса колумбиялықтарды пенальти арқылы зорға ұтып, ширек финалға шаршап жетті.

Ия, футболдың аты – футбол! Доп – дөңгелек, оның қайда домаларын дөп басып, алдынала айту мүмкін емес. Ширек финалда шоқтығы биік тұрған бес дүркін әлем чемпионы Бразилияны да қалған сегіз команданың ішінен сытылып шығып, биыл чемпион болады деп болжам жасаудың өзі қиын. Әлемдік доп додасының ширек финалы шиленісті болары анық.

ОЛИМПИАДЫШЫЛАРЫМЫЗҒА СТЕПЕНДИЯ ТАҒАЙЫНДАЛДЫ

Халықаралық Олимпиадалық комитеті 6-18 қазан күндері Буэнос-Айресте (Аргентина) өтетін үшінші жасөспірімдер Олимпиадасына қатысатын қазақстандық сегіз спортшыға стипендия тағайындады.

Аталған стипендияға Анастасия Резванцева, Диана Назарова, Кирилл Шацков, Ален Охотинский (төртеуі де жүзу спортынан), Елдар Иманқұлов (ату), Тамила Муридова (семсерлесу), Нилуфар Раимова (әйелдер күресі) және Әлихан Мұстафиндер (садақ ату) ие

болған. Енді бұл спортшылардың Буэнос-Айресте өтетін Олимпиада ойындарына дайындалуға кететін шығындарын ХОК-ті өз мойындарына алады. «ХОК-тің «Олимпиадалық ынтымақтастық» бағдарламасымен бірлесе жұмыс істеу Қазақстан ҰОК-тің негізгі халықаралық бағыттарының бірі. Ағымдағы жылдың маусым айында ҰОК Аргентинадағы Олимпиада ойындарына жолдама ұтып алған спортшыларды қолдау мақсатында стипендия тағайындау туралы өтінімді ХОК-ке жолдаған болатын. ХОК канди-

даттарды халықаралық спорт федерацияларымен бірлесе отырып таңдады. Спортшыларды таңдау барысында гендерлік теңдік, спорттық әлеует пен жетістіктер басты назарға алынды», – дейді ҰОК Халықаралық қатынастар департаментінің директоры Әлімжан Ақиев. Айта кетейік, бүгінге дейін қазақстандық 36 жас атлет спорттың 11 түрі бойынша Жасөспірімдер Олимпиадасына 27 лицензия жеңіп алды. Іріктеу кезеңдері әлі де жалғасуда. Одан бөлек, 2020 жылы өтетін Токио Олимпиадасына дайындық жүргізіліп жатыр.

ЕРЖАН ШЫНКЕЕВ БАС ЖҮЛДЕНІ ЖЕҢІП АЛДЫ

Астанада «Қазақстан барысы – 2018» турнирі өз мәресіне жетіп, Қарағанды облысының атынан белдесуге шыққан Ержан Шынкеев жарыстың бас жүлдесін жеңіп алды.

Осыған дейін «Әскер барысы» атанып үлгерген Ерасыл Қажыбаев бұл жолғы допада екінші орынға көтерілді. Шығысқазақстандық Айбек Нұғымаров үшінші орынды місе тұтты. «Оңтүстік барысы» Ерсултан Мұзафаров төртінші орынға табан тіреді. Балуанға белгілі кәсіпкер, меценат Оралбек Ботбай жеңіл көлік сыйлады. Былтырғы жылғы «Қазақстан барысы» Еламан Ерғалиев ширек финалда Ерасыл Қажыбаевқа есе жіберген болатын. Сондай-ақ, биылғы «Қазақстан барысы» республикалық турнирінде күтпеген нәтижелерге куә болдық. Турнир төрінен көрінеді деген басты үміткерлер Мұхит Тұрсынов, Руслан Әбдіразақов, Ұлан Рұсқыл сынды палуандар алғашқы айналымдардан әрі аса алмай қалды. «Қазақстан барысы» атағын жеңіп алған Ержан Шынкеев 25 миллион теңге сыйақы еңісіледі. Оған қоса әрбір жеңісіне 100 мың теңгенен берілді. Биылғы турнирде 14 облыстан және Астана, Алматы, Шымкент қалаларынан 37 балуан бақ сынады.

				Мұхаммед...				Нәсір...	Келген...					Мәриям (орыс)				Туыстық атауы
Абу...	Қазақ...			Трол...				Төмен...	Өлең...		Рәно...	Алаш...		Кір...		Дә...	Құ...	Теле...
Қала (көне)	Қазақ...	Юсти...		Жаңа...	Ойы...	Жер...			Шош...		Көк...	Көк...	Мыл...					
				Жаңа...	Ойы...	Жер...					Жаңы...	Ту...	... н...	Қар...			Ақ...	Ті...
	Қазақ...			Жаңа...				Та...		Ра...				Авар...		Сө...		
						Ал...	Е...			Му...			Кір...					Қо...
	Қо...		Гру...	Ал...		... те...				... Ту...		Кө...	Қар...				Үй...	
Кө...				Кө...								Кө...						
Мо...		И...		М...						Т...		Кө...	Қар...					Үй...
		П...		Т...		С...						Кө...	Қар...					Үй...
	Т...	Ж...		Ү...		З...						Кө...	Қар...					Үй...
	... П...	Ү...	Е...									Ж...	Т...	А...				Қо...
				Т...		К...	М...	О...	Ж...				А...					
С...	М...	О...	... А...	Ш...		С...	А...	А...	Ж...		О...	... у...	З...	К...	Қ...			... ж...
				А...		С...		А...			А...		Ж...	Б...				
	Д...					б...		Ш...	К...			Ү...	С...	Б...				
						К...		Т...			Б...		А...					
Ж...	Ш...			М...		Ү...		... р...		Б...		А...						

Екі кемпір әңгімелесіп отыр екен.
 – Айтпақшы, келін түсіріпсің, құтты болсын! Келінің қалай екен?
 – Ой айтпа! Келінім сондай пысық болып шықты. Ертеңгі сағат 5-те тұрады, содан тынбай түнгі 12-де бірақ ұйықтайды.
 – Айтқандай, қызың да тұрмысқа шығыпты, құтты болсын! Жағдайы қалай екен?
 – Ойбу!!! Айта көрме! Ол қызым сорлап қалды ғой. Ертеңгі сағат 5-те тұрып, түнгі 12-де бірақ жатады екен.

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

BOEING ДЫБЫСТАН ДА ЖЫЛДАМ ҰШАҚ ҚҰРАСТЫРМАҚ

Boeing сағатына 6 мың километрге ұшуға қуатты, Нью-Йорк пен Лондон арасын небәрі екі сағатта ұшып өтуге қауқарлы гипердыбыстық жолаушылар ұшағын құрастыруды жоспарлап отыр.

Дизайнерлердің хабарлауынша, концептуалды ұшақ дыбыстан 5 есе жылдамырақ ұша алатын болады. Америкалық әуе компаниясы осы аптада жобасын ұсынған концептуалды реактивті ұшақ дыбыстың жылдамдығынан 5 есе жылдам. Яғни, шамамен секундына 1700 метр ұшады деп күтілуде. Бұл жылдамдық Атлантиканы 120 минуттың ішінде, Тынық

мұхитын 3 сағаттың ішінде ұшып өтуге мүмкіндік бермек.

Бүгінде Лондон мен Нью-Йорк арасында ұшу 6 сағат 45 минутқа созылса, бұл ұшақ дәл сой қашықтықты 2 сағатта ұшып өте алатын болады.

«Әлемнің бір түкпірінен екінші бұрышына барғыңыз келсе, ең алдымен бұған қанша уақыт кететінін ойланамыз. Ал саяхатшы мен әскерилер үшін бұл тіптен маңызды. Сондықтан аталған жоба барлығына пайдалы болады деп ойлаймыз», дейді Boeing компаниясының бас ғалымы Кевин Боукт. Дегенмен ғалымның айтуынша, мұндай ұшақты құрастыруға ұзақ уақыт керек.

Boeing өкілдері ұшақ 2030 жылға қарай толығымен дайын болады деп отыр. Мамандардың айтуынша, жобаны жүзеге асыру үшін 10 жыл уақыт керек.

Вақ.кz

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

Полиция бөлімшесінде.
 – Көлігіңіздің ұрланғанын бізге неге ертерек айтпағанысыз?
 – Ұрылар көлігімді жақсылап жөндеуден өткізіп алсын дегенім ғой...

 Адвокаттар екі категорияға бөлінеді:
 біріншісі – заңды жақсы білетіндер,
 екіншісі – судьяларды жақсы білетіндер.

 – Ауырсам да, ауырмасам да, айына бір рет дәрігерге қаралам. Ол да ақша тауып өмір сүруі керек қой.... Ол маған керекті дәрі-дәрмектерін жазып берген соң, дәріханаға барам. Дәріханашы да өмір сүруі керек... Дәрігердің жазып берген дәрілерін алған соң, сыртқа шығып лақтырып тастаймын.
 – Неге?
 – Менің де өмір сүргім келеді ғой!

 – Бүгін бірінші маусым! Біздің депутаттарды да мейрамымен құтты-қтау керек.
 – Бірақ бүгін Балаларды қорғау күні емес пе?
 – Депутаттар да бала болмағанда кім енді? Біріншіден, олар жұмыс істемейді. Екіншіден, қымбат ойыншықтарды жақсы көреді. Үшіншіден, олар біреуге жамандық жасаса, оларды ешкім жазаламайды.

 – Кеше менің жеке күәлігім мен қалта телефонымды ұрлап кетті.
 – Милицияда болдың ба?
 – Болдым. Бірақ олар алған жоқпыз, – дейді

 Бір жігіт дүкен әкімшілігіне шағымданып жатыр:
 – Сіздер неге халықты алдайсыздар?
 – Жала жабуға болмайды, біз не деп алдадық?
 – Сіздер кір жуатын ұнтақтың қорабына, «сыйлық ретінде 100 грамм тегін аласыз» деп жазып қойыпсыздар. Ашып қарадым, ішінде ұнтақтан басқа ештеңе жоқ. 100 грамы қайда?

 Бір келіншек психиатрға қаралуға келеді:
 – Бір ай болды, күнде түсімде күйеуімді көре беремін.
 – Жақсы емес пе қайта...
 – Көргім келмейді сол оңбағанды...

 Әйелі күйеуіне:
 – Сен кеше неге үйде қонбадың?
 – Үйленгенімізге бес жыл болды. Осы сұрақты айына бір рет қоймасаң, көңілің көншімей ме?

№26 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

М	А	П	Е	К	Е	Ү	С	У	О	Г	А	Й	О	Н
С	Т	Р	Т	А	В	Н	Н	Д						
Щ	А	Р	Й	К	Б	Е	Н	Ж	Е	Ж	Е	Л	Б	Р
Т	Т	Е	Г	І	Н	А	Т	Қ	А	Р	Ұ	С		
А	Ш	А	Л	У	А	Н	И	Е	С	Е	Ө			
Б	Ү	Г	Е	Г	А	С	Я	Ж	Й	Д	Е	К		
Е	С	А	А	Б	С	І	Л	Т	Е	М	Е	Е		
К	Ү	Н	Д	Е	К	А	Ц	У	Р	О	А	Ф		
Ө	Ш	Л	А	У	Р	А	К	Р	А	Н	Г	У	Н	
М	Е	Т	И	С	Л	Д	Н	Е	С	Т	Р	Н	Е	
Е	А	О	М	А	Қ	А	Т	А	С	А	Т			
Ш	А	Б	А	К	А	Г	А	Е	А	О				
Г	Л	Т	Ү	Р	Ы	П	Д	А	Н	Т	И	С	Т	
Б	Е	С	А	Қ	А	Д	О	Н	И	С	А	Б	А	Т
Н	С	У	С	А	М	Ы	Р	О	Т	А	М	А	Л	Ы
С	Т	Р	А	У	С	А	Т	А	Н	А	А	Т	А	Қ

Аш қарынға жеуге болмайтын тағамдар

Таңертең ұйқыдан оянған кісінің ең алдымен ойлайтыны – дәмді тамақ ішу. Алайда таңғы астың бәрі тәтті бола бермейді. Кейбір тағам ашөзекке түскенде адам ағзасына кері әсер етеді. Сондықтан аш қарынға тамақтанудың өз ережелері бар. Ендеше таныса отырыңыздар!

Йогурт
 Бір қарағанда жұмсақ әрі дәмді ас асқанға майдай жағатын секілді көрінеді. Бірақ асқазанға барған соң «бүлік» шығаруы мүмкін екен. Йогурттағы сүтті-қышқыл бактериялар асқазанға біртүрлі әсер етеді.

Алмұрт
 Алмұрт құрамында ірі талшықтар көп болғандықтан, оны қанша шайнағанмен асқазанға түскен соң шырышты қабықты зақымдауы мүмкін. Сол себепті дәрігерлер аш кезде алмұрт жеуге кеңес бермейді. Ал жеп қойған жағдайда артынан су ішіп жіберген жөн.

Қызанақ
 Қызанақ өте пайдалы. Алайда асқазанға барған соң қышқылды көбейтеді. Ол адам ағзасында гастрит, панкреатит немесе тоқ ішек дертін қоздыруы мүмкін. Осыған ұқсас тағамдар қатарына құрма, тәтті картоп жатады.

Банан
 Егер ашқарынға банан жейтін болсаңыз, қан құрамындағы магний бірден көбейеді. Ол жүрек қағысын да жиілетеді. Сонымен қатар ашқарынға банан жеу калий мен магнийдің тепе-теңдігін бұзады. Бұл күні бойы енжар жүруіңізге әсер етеді.

Цитрустар
 Апельсин, мандарин, грейпфруттар құрамында көкөніс қышқылы көп. Егер осы жемістерді аш кезде жесеңіз, асқазанның ауырғанын бірден сезесіз. Ол гастритті де қоздырады.

Кофе
 Қандай кофе ішсеңіз де ол асқазанда қыжылды көтереді. Таңер-

теңгілік кофе ішуді әдетке айналдыру серотонин тапшылығын тудырады. Нәтижесінде кешке дейін өзіңізді жайсыз сезінесіз.

Ішімдік
 Ашқарынға ішімдік ішу адамды екі есе тез мас қылады. Асқазанға да өте жайсыз әсер етеді. Оның уыты баяу тарайтындықтан денсаулығыңызды бұзасыз.

Суық газды сусындар
 Бұл әдет сізде бар болса, онда асқазанның шырышты қабатын бұзып жүрсіз. Бұл шырышты қабатқа қанның баруын да тежейді. Нәтижесінде ас қорыту нашарлайды.

Сағыз
 Сағызды шайнаған кезде ас қорыту жүйесі бірден іске қосылады. Асқазан сөл бөле бастайды. Сол кезде ол тамақ сұрайды. Тамақ болмаса қышқыл көбейеді. Соның салдарынан сілекей қабықшасы зардап шегеді. Бұл гастрит пен тоқ ішек ауруына алып баруы мүмкін.

«Ел тірегі – Елорда!»

Көрнекті ақын Қазыбек Иса Республикалық мүшәйраның
Бас жүлдесін жеңіп алды

«Ел тірегі – Елорда!» деген айдармен Астананың 20 жылдық тойына арналған биылғы мүшәйра да өз мәресіне жетті. Биылғы аламан жыр бәйгесіне Республикамыздың түкпір-түкпірінен 90 – ға жуық үлкенді-кішілі ақындар қатысты.

Қазыбек ИСА

ЕРТЕГІДЕЙ ЕЛОРДА

«Қыштан қаланған Римді
мәрмәрден салдырдым»
Октавиан Август.

Римнің тұңғыш императоры

Римді Август мәрмәрдан салса егерде,
Астананы Елбасы жақұттаған!

Жауһар жауған шаһарға мына нағыз,
Тіреледі сан елден құлаған із...
Сәулетті елі, сәулеті, сәнді орда бұл,
Сәулеткері болған соң Нұрағамыз!

Тайғактан жол тар кезде Ер тауыпты алдан,
Жат та бізде аз емес жауып қалған...
Сақтан деймін – құмарлар қазынама -
Сақ батырдан саф алтын сауыт қалған!..

Қанат жайып қаламда өркенді өнер,
Ертегі елі ретінде ертеңге енер!
Алпамыстай ай сайын алыптанған,
Күн қала да күн сайын көркемденер.

Елім еркін елеулі кірді «елуге»,
Үздікке еніп елорда үлгеруде.
Сегізінші керемет сенсің бүгін,
Алты құрлық алқынар бір көруге.

Бәрі риза бітімгер Ерге күнде,
Асқақтауда ол асулы белдерінде.
Астанаға келгенде келіседі,
Әлемдегі шайқасқан елдерін де.

Зар заманнан жеткен соң нұр күніне,
Ақын біткен ағытар жырды міне.
Ұлы Дала төсінде - ұлт ордасы,
Айнала бер әлемнің кіндігіне!

Бабаларым баһадүр өткір едің,
Аңсап күнім Азаттық өтті менің...
Көк байрақты көргенде Ақ ордадан,
Көкке мәңгі өрлесін деп тіледім!

26 мамыр 2018 жыл.

Барады алып бакытқа басқан әр із,
Айтылуда сондықтан асқан аңыз.
Жана ғасыр ажарын жарқыратып.
Жалт қаратты жаһанды Астанамыз!

Көңілге әсем күмбірлі күй қонақтар,
Құлпырады құндыздай қилы алаптар.
Асқар тауға аудармас аңсарыңды,
Аспан тауға айналған ғимараттар!

Көктен арай құйылса бас қалаға,
Түнде жарық көшеде ел жаскана ма?
Жадыратар жаныңды жарқын әлем,
Аспанда емес жұлдыздар-
Астанада!

Сикырласа нұрымен жас қаламды Ай,
Керек енді көркемдік басқа қандай!?.
Елорданың тойына шашу етіп,
Жұлдыз шашып Жаратқан тастағандай!...

Еркіндіктің Есілде айт өлеңін,
Ерке сұлу сыр айтса, қайтер едің?..
Ойың менен бойынды түзетеді,
Темірқазық жердегі – Бәйтерегім!

Бұрқыратып жұпарды бақшадағы,
Аңқылдап бір соғады ақ самалы.
Көкте қалқып көшкенде ақша бұлттар
Көзін алмай қарайды патша дағы...

Тұлғаларды тудырар уақыт, ғалам,
Жасаған Ер тарихты – бақытты адам.

Барлығы да ағынан жарылып,
Астана тойын жан-жақты жарқырата
жырлауға барын салды. Бәйгеге түскен
жырларды Мемлекеттік сыйлықтың
лауреаты, көрнекті жазушы Қажығали
Мұханбетқалиұлы төрағалық еткен
қазылар алқасы сараптай, саралай келе
бірауыздан мына шешімге келді:

Бас жүлдеге көрнекті ақын,
Халықаралық Алаш әдеби сыйлығының
иегері Қазыбек Исаның «Ертегідей Елорда»
өлеңін лайық деп тапты.

– Бүкіл ақындар дүлдүлдер өздерінің
өлеңдерін арнады. Аламан бәйге деуге
болады. Әрқайсысы бұл бәйгеде озғысы
келеді. Биылғы жылы Құдай қолдап, бас
бәйгені береді екен, – деді өз кезегінде
ақын Қазыбек Иса «31 арна» тілшісіне
берген сұхбатында.

Бірінші орын талантты ақын қызымыз,
Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері
Сәуле Досжанның «Сәлем саған, Астана»
өлеңіне берілді.

Екінші орынның бірін әйгілі айтыс
ақыны, Қазақстанның Еңбек сіңірген
қайраткері, филология ғылымдарының
докторы Аманжол Әлтай «Жиырма
жасқа жиырма шумақ» жырымен,
екіншісін ақтаңгер ақын, Қазақстанның
Еңбек сіңірген қайраткері Дәулеткерей
Кәпұлы «Ай дидарлы Астанам» өлеңімен
қанжығасына байлады.

Үшінші үш орынды жас ақындар
Мұқият Қойшыбайұлы «Астана», Біржан
Ахмер «Алтын кеме», Нұрбол Мұратбек
«Көзімнің қарашығы» өлеңдерімен бөлісті.

■ МАРАПАТ

Азат Перуашев журналистерді кәсіби мерекелерімен құттықтады

Астанадағы «Hangri Rabbit» рес-
тораның «Ақ жол» партиясының
ұйымдастыруымен журналистер
күніне арналған мерекелік шара өтті.
«Ақ жол» төрағасы, Мәжіліс депута-
ты Азат Перуашев журналистерді
кәсіби мерекелерімен құттықтады.

Өз сөзінде Азат Перуашев қоғам
дамуындағы журналистердің рөлі
оран зор екенін айтып, төртінші
билік өкілдерінің өз жұмысына
адал болуын қалайтынын жеткізді.
Мәжіліс депутаты барлық мәсе-

леде тілшілермен ашық пікір ал-
масуға дайын екендігін білдіріп,
олардың елдің экономикалық-
саяси өмірін сауатты насихаттауын
қолдайтынын айтты.

Шараға сондай-ақ, «Ақ жол»
партиясы төрағасының орынбаса-
ры Қазыбек Иса, Мәжіліс депута-
ты Берік Дүйсембинов, танымал
қаламгер Арман Скабылұлы секілді
есімі елге белгілі тұлғалар қатысты.

qazaquni.kz

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Күлтөлеу МҰҚАШ
Бас редактордың бірінші орынбасары –
Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары –
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:

Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:

Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ
(8-702-931-89-86)

Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)

Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)

Алматы облысы:
Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)

Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)

Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)

Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)

Батыс Қазақстан облысы:

Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

(8-701-111-61-05)

Жезқазған қаласы:

Жанат АСАНҚАЛИ

(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)

Сәтбаев қаласы:

Абдолла ДАСТАН

(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)

Қарағанды облысы:

Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)

Қостанай облысы:

Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)

Семей қаласы:

Рахат АЛТАЙ

(8-775-998-15-39)

Маңғыстау облысы:

Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)

Оңтүстік Қазақстан облысы:

Әбдіғалпай АЙДАР

(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)

Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)

Түркістан қаласы:

Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор –

Әзірет ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:

Алматыда:

Асхат ТЕЗЕКБАЕВ

(8-701-499-27-80); (8-777-115-13-49)

Астанада:

Айтқали ТАБЫС

(8-705-266-38-82; 8-707-751-95-40)

Шымкентте:

Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847)

дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат

министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген.

Күрәлі №13976-Г (Алғашқы күрәлік

№1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқа-

расы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.

Қолжазбалар өңделеді және қайта-

рылмайды.

Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап

береді.

Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жа-

салуы шарт.

Газетте «Қазақпараттың» материалдары

пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер

орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3

ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:

8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com

www.qazaquni.kz

Кезекші редактор –

Гүлмира САДЫҚ

ТОО «Қазақ үні»

БИН 000540006784

ИИК KZ50856000000385541

АҒФ АО «БанкЦентрКредит»

г. Алматы, БИК КСВКЗКХ, Кбе 17

Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында

басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.

Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген